

Oikeustapauskokoelma

UNIONIN YLEISEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kolmas jaosto)

6 päivänä helmikuuta 2014*

Kilpailu — Kartellit tai muut yhteistoimintajärjestelyt — Tina- ja ESBO/esteri-lämpöstabilisaattorien markkinat — Päätös, jolla todetaan kaksi EY 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan rikkomista — Konsulttiyritys, joka ei toimi kyseessä olevilla markkinoilla — Sakot — Kumoamisvaatimus — Yrityksen käsite — Nullum crimen, nulla poena sine lege -periaate — Rikkomisen kesto — Vanhentuminen — Hallinnollisen menettelyn kesto — Käsittelyaikojen kohtuullisuus — Puolustautumisoikeudet — Tutkintamenettelystä ilmoittaminen liian myöhään — Enimmäismäärä, joka on 10 prosenttia liikevaihdosta — Seuraamuksen määrääminen kahdesta kilpailusääntöjen rikkomisesta yhdellä ainoalla päätöksellä — Yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen käsite — Muuttamisvaatimus — Sakkojen määrä — Rikkomisten kesto — Hallinnollisen menettelyn kesto — Sakkojen määrän laskennasta annetut vuoden 2006 suuntaviivat — Myynnin arvo — Symbolinen sakko — Tuomioistuimen täysi harkintavalta

Asiassa T-27/10,

AC-Treuhand AG, kotipaikka Zürich (Sveitsi), edustajinaan asianajajat C. Steinle ja I. Bodenstein,

kantajana,

vastaan

Euroopan komissio, asiamiehinään F. Ronkes Agerbeek ja R. Sauer, avustajanaan asianajaja A. Böhlke,

vastaajana,

jossa on kyse EY 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/C.38.589 – Lämpöstabilisaattorit) 11.11.2009 tehdyn komission päätöksen K(2009) 8682 lopullinen kumoamisvaatimuksesta tai toissijaisesti kantajalle määrättyjen sakkojen määrän alentamisvaatimuksesta,

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja O. Czúcz sekä tuomarit I. Labucka (esittelevä tuomari) ja D. Gratsias,

kirjaaja: hallintovirkamies C. Kristensen,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 18.9.2012 pidetyssä istunnossa esitetyn,

on antanut seuraavan

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

tuomion

Asian tausta

- 1 Nyt käsiteltävä asia koskee EY 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/C.38.589 – Lämpöstabilisaattorit) 11.11.2009 tehtyä komission päätöstä K(2009) 8682 lopullinen (jäljempänä riidanalainen päätös; julkaistu tiivistelmänä EUVL 2010, C 307, s. 9).
- 2 Riidanalaisessa päätöksessä Euroopan yhteisöjen komissio totesi, että tietyt yritykset olivat rikkoneet EY 81 artiklaa ja Euroopan talousalueesta (ETA) tehdyn sopimuksen 53 artiklaa, koska ne olivat osallistuneet kahteen kilpailuvastaisten sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen muodostamaan kokonaisuuteen, joka kattoi ETA:n koko alueen ja joista yksi koski tinastabilisaattoreiden alaa ja toinen epoksidoidun soijaöljyn ja estereiden alaa (jäljempänä ESBO/estereiden ala).
- 3 Riidanalaisessa päätöksessä todetaan kaksi kilpailusääntöjen rikkomista, jotka koskevat kahta lämpöstabilisaattoreiden ryhmää; nämä aineet ovat tuotteita, joita lisätään polyvinyylidikloridista (PVC) tehtyihin tuotteisiin niiden lämpökestävyyden parantamiseksi (riidanalaisen päätöksen kolmas perustelukappale).
- 4 Riidanalaisen päätöksen 1 artiklan mukaan kumpikin rikkominen muodostui hintojen vahvistamisesta, markkinoiden jakamisesta myyntikiintiöiden avulla, asiakkaiden jakamisesta ja erityisesti asiakkaita, tuotantoa ja myyntiä koskevien arkaluonteisten kaupallisten tietojen vaihtamisesta.
- 5 Riidanalaisessa päätöksessä todetaan, että kyseessä olevat yritykset osallistuivat näihin rikkomisiin eri ajanjaksoina 24.2.1987 ja 21.3.2000 välisenä aikana tinastabilisaattoreiden osalta ja 11.9.1991 ja 26.9.2000 välisenä aikana ESBO/estereiden alan osalta.
- 6 Kantaja, AC-Treuhand AG, jonka pääkonttori sijaitsee Zürichissä (Sveitsi), on konsulttiyhtiö, joka tarjoaa ”täydellisen valikoiman räätälöityvä palveluja kansallisille ja kansainvälisille yhdistyksille ja intressiryhmille”, ja riidanalaisessa päätöksestä ilmenee myös, että tämä yhtiö kuvailee palvelujaan seuraavasti: ”sveitsiläisten ja kansainvälisten ammatillisten yhdistysten sekä liittojen ja voittoa tavoittelemattomien elinten johto ja hallinto; markkinatietojen kerääminen, käsittely ja käyttäminen; markkinatilastojen esittely; osallistujille ilmoitettujen lukujen valvonta” (riidanalaisen päätöksen 66 perustelukappale).
- 7 Kantaja perustettiin marraskuussa 1993, ja se kirjattiin rekisteriin 28.12.1993 sen jälkeen, kun Fides Trust AG:n (jäljempänä Fides) erään osaston päälliköt ostivat sen. Ennen tätä ostoa Fides harjoitti kantajan toimintaa. Kantaja jatkoi toimintaansa samalla henkilöstöllä tarjoamalla samoja palveluja asiakkailleen, ja sitä sitoivat samat velvoitteet (riidanalaisen päätöksen 67 perustelukappale).
- 8 Fides ja kantaja järjestivät useita kokouksia (noin 160), jotka liittyivät riidanalaisen päätöksen kohteena oleviin kartelleihin (jäljempänä Fides-kokoukset ja AC-Treuhand-kokoukset), vuosien 1987 ja 2000 välisenä aikana (riidanalaisen päätöksen 68 ja 111 perustelukappale).
- 9 S oli henkilö, joka Fidesin ja sittemmin kantajan puolesta ”johti” kyseisiä kokouksia koko rikkomisajanjaksojen ajan (riidanalaisen päätöksen 68 perustelukappale).
- 10 Riidanalaisessa päätöksessä kantajaa pidetään vastuussa olevana, koska sillä oli olennainen ja molemmissa rikkomisissa samankaltainen rooli eli se järjesti kartellin jäsenten kokouksia, joihin se osallistui aktiivisesti, keräsi ja toimitti osallistujille tietoja myynnistä kyseessä olevilla markkinoilla,

toimi välittäjänä, jos kyseessä olevien yritysten välillä oli jännitteitä, ja rohkaisi osapuolia antamaan sitoumuksia; se sai toiminnastaan korvauksen (riidanalaisen päätöksen 108–129, 356–359, 380–387, 668, 669 ja 744–753 perustelukappale).

- 11 Riidanalaisen päätöksen tekemiseen johtanut tutkinta aloitettiin sen jälkeen, kun Chemtura oli 26.11.2002 tehnyt sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa 19.2.2002 annetun komission tiedonannon (EYVL C 45, s. 3) perusteella sakkoimmunitaattia koskevan hakemuksen (riidanalaisen päätöksen 79 ja 80 perustelukappale).
- 12 Komissio toteutti 12. ja 13.2.2003 tarkastuksia CECA:n (Ranska), Baerlocherin (Saksa, Ranska, Italia ja Yhdistynyt kuningaskunta), Reagensin (Italia), Akcrosin (Yhdistynyt kuningaskunta) ja Rohm & Haasin (Ranska) toimitiloissa 6.2.1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus) (EYVL 1962, 13, s. 204) 14 artiklan 3 kohdan mukaisesti.
- 13 Akcrosin toimitiloissa toteutetun tarkastuksen aikana tämän edustajat ilmoittivat komission virkamiehille, että tietyt aineistoon sisältyvät asiakirjat kuuluivat asianajajien ja asiakkaiden välisen yhteydenpidon luottamuksellisuuden suojan piiriin (riidanalaisen päätöksen 81 perustelukappale). Tähän suojaan vedottiin myöhemmin oikeudenkäyntimenettelyissä, jotka saatettiin vireille 11.4. ja 4.7.2003 ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, joka antoi yhdistetyissä asioissa T-125/03 ja T-253/03, Akzo Nobel Chemicals ja Akcros Chemicals v. komissio, 17.9.2007 tuomion (Kok., s. II-3523), jolla se hylkäsi kanteet (riidanalaisen päätöksen 84–90 perustelukappale) (jäljempänä Akzo-oikeudenkäyntimenettely).
- 14 Komissio lähetti 8.10.2007 ja useaan otteeseen vuonna 2008 osapuolina oleville yrityksille tietojensaantipyynnöitä [EY] 82 ja [EY] 1 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 (EYVL 2003, L 1, s. 1) 18 artiklan nojalla (riidanalaisen päätöksen 91 ja 92 perustelukappale).
- 15 Kantajalle osoitettiin ensimmäinen tietojensaantipyynnö 8.10.2007 (jäljempänä 8.10.2007 päivätty pyynnö).
- 16 Kantaja kieltäytyi vastaamasta 5.6.2008 päivättyyn komission pyyntöön maailmanlaajuisen liikevaihtonsa osalta ja viittasi vastauksessaan ylimääräiseen tietojensaantipyntöön komissiolle antamaansa vastaukseen asiassa, jonka päätteeksi annettiin [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä 10.12.2003 tehty komission päätös 2005/349/EY (Asia COMP/E-2/37.857 – Orgaaniset peroksidit) (EUVL L 2005, L 110, s. 44) (jäljempänä Orgaaniset peroksidit -tapaus).
- 17 Komissio teki 17.3.2009 väitetiedoksiannon, joka annettiin 18.3.2009 tiedoksi useille yhtiöille, myös kantajalle (riidanalaisen päätöksen 95 perustelukappale).
- 18 Kantaja vastasi väitetiedoksiantoon 25.5.2009 päivätyllä kirjeellä.
- 19 Komissio teki 11.11.2009 riidanalaisen päätöksen.
- 20 Riidanalaisen päätöksen 1 artiklassa kantajan katsotaan olevan vastuussa osallistumisestaan tinastabilisaattoreita koskevaan kilpailusääntöjen rikkomiseen 1.12.1993 ja 21.3.2000 välisenä aikana ja ESBO/esterien alaa koskevaan kilpailusääntöjen rikkomiseen 1.12.1993 ja 26.9.2000 välisenä aikana.
- 21 Mitä tulee komission valtaan määrätä kantajalle sakkoja edellä mainituista rikkomisista, komissio hylkäsi kyseessä olevien yritysten esittämät väitteet, joiden mukaan asetuksen N:o 1/2003 25 artiklan 6 kohdan mukaista keskeytymistä Akzo-oikeudenkäyntimenettelyn vuoksi sovellettiin pelkästään kyseisen oikeudenkäyntimenettelyn asianosaisiin eli Akzo Nobel Chemicals

Ltd:iin ja AkcrosChemicals Ltd:iin. Komissio katsoi nimittäin, että kyseinen keskeytyminen vaikutti erga omnes siten, että vanhentuminen keskeytyi kaikkiin tutkimuksen kohteen oleviin yrityksiin ja siis myös kantajaan nähden (riidanalaisen päätöksen 672–682 perustelukappale).

- 22 Komissio totesi myös unionin yleisen tuomioistuimen vahvistaneen, että konsulttiyhtiön, joka myötävaikuttanut tarkoituksellisesti kartelliin, voitiin katsoa olevan vastuussa rikkomisesta tekijäkumppanina (asia T-99/04, AC-Treuhand v. komissio, tuomio 8.7.2008, Kok., s. II-1501; jäljempänä asia AC-Treuhand I).
- 23 Vahvistaessaan sakkojen määrää komissio sovelsi asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennasta antamia suuntaviivoja (EUVL 2006, C 210, s. 2; jäljempänä vuoden 2006 suuntaviivat).
- 24 Riidanalaisen päätöksen 2 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:
- ” – – rikkomisesta tinastabilisaattoreiden markkinoilla määrätään seuraavat sakot:
- –
- 17) AC-Treuhand 174 000 euroa
- –
- – rikkomisesta ESBO-/esterien markkinoilla määrätään seuraavat sakot:
- –
- 38) AC-Treuhand 174 000 euroa
- –”

Oikeudenkäyntimenettely ja asianosaisten vaatimukset

- 25 Kantaja nosti nyt esillä olevan kanteen 27.1.2010 unionin yleisen tuomioistuimen kirjaamoon toimittamallaan kannekirjelmällä.
- 26 Unionin yleisen tuomioistuimen kirjaamoon toimittamallaan kirjelmällä komissio ilmoitti, että unionin tuomioistuimen yhdistetyissä asioissa C-201/09 P ja C-216/09 P, ArcelorMittal Luxembourg v. komissio ja komissio v. ArcelorMittal Luxembourg ym., 29.3.2011 antaman tuomion (Kok., s. I-2239) valossa se peruutti väitteensä, joiden mukaan asetuksen N:o 1/2003 25 artiklan 6 kohdan mukainen vanhentumisen keskeytyminen Akzo-oikeudenkäyntimenettelyn vuoksi vaikutti erga omnes ja siis myös kantajaan nähden, minkä unionin yleinen tuomioistuin kirjasi.
- 27 Unionin yleinen tuomioistuin (kolmas jaosto) päätti esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella aloittaa suullisen käsittelyn, ja se pyysi prosessinjohtotoimena asianosaisia vastaamaan kysymyksiin. Asianosaiset vastasivat pyyntöön asetetussa määräajassa.
- 28 Asianosaisten suulliset lausumat ja niiden unionin yleisen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin antamat vastaukset kuultiin 18.9.2012 pidetyssä istunnossa.

- 29 Istunnon aikana unionin yleinen tuomioistuin pyysi kantajaa ilmoittamaan vuoden 2011 liikevaihtonsa. Kantajan noudatettua tätä kehotusta asetetussa määräajassa unionin yleinen tuomioistuin kehotti komissiota esittämään kyseistä asiakirjaa koskevat mahdolliset huomautuksensa. Nämä huomautukset jätettiin asetetussa määräajassa.
- 30 Kantaja vaatii, että unionin yleinen tuomioistuin
- kumoaa riidanalaisen päätöksen kantajaa koskevilta osin
 - toissijaisesti alentaa sille määrättyjen sakkojen määrää
 - velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.
- 31 Komissio vaatii, että unionin yleinen tuomioistuin
- kumoaa kanteen kokonaisuudessaan
 - velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Oikeudellinen arviointi

- 32 Kanteensa tueksi kantaja vetoaa yhdeksään kanneperusteeseen, joista osaan vedotaan lähinnä sen riidanalaisen päätöksen kumoamista koskevien vaatimusten tueksi ja osaan sen riidanalaisen päätöksen muuttamista sakkojen määrän osalta koskevien toissijaisten vaatimusten tueksi.
- 33 Kannekirjelmässä mainitun yhdeksännen kanneperusteen yhteydessä kantaja väittää, ettei päätöstä ollut annettu sille tiedoksi säännöstenmukaisesti.
- 34 Istunnon aikana kantaja kuitenkin vahvisti luopuvansa – kuten sen kirjallisessa vastauksessa unionin yleisen tuomioistuimen tätä koskevaan kysymykseen todettiin – kanneperusteestaan, jonka mukaan riidanalaisista päätöistä ei ollut annettu sille tiedoksi säännöstenmukaisesti, minkä unionin yleinen tuomioistuin kirjasi.
- 35 Näin ollen lausunnon antaminen kantajan yhdeksännestä kanneperusteesta raukeaa.

Riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi esitetyt kanneperusteet

- 36 Riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi kantaja vetoaa neljään kanneperusteeseen sekä viidennen kanneperusteen ensimmäiseen osaan, joiden mukaan ensinnäkin EY 81 artiklaa on sovellettu virheellisesti ja nullum crimen, nulla poena sine lege -periaatetta on loukattu (kolmas kanneperuste), toiseksi komissio on ylittänyt asetuksen N:o 1/2003 25 artiklan 5 kohdan mukaisen sakkojen määräämistä koskevan toimivaltansa (toinen kanneperuste), kolmanneksi puolustautumisoikeuksia on loukattu, koska sitä vastaan vireille saatetusta tutkintamenettelystä ilmoitettiin liian myöhään (kahdeksas kanneperuste), neljänneksi hallinnollisen menettelyn käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatetta on loukattu (seitsemäs kanneperuste) ja viidenneksi asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohtaa on rikottu (kuudennen kanneperusteen ensimmäinen osa).

Kolmas kanneperuste, jonka mukaan EY 81 artiklaa on sovellettu virheellisesti ja nullum crimen, nulla poena sine lege -periaatetta on loukattu

- 37 Kolmannessa kanneperusteessaan, jota on tarkasteltava ensimmäiseksi, kantaja väittää komission soveltaneen EY 81 artiklaa virheellisesti, koska kantaja ei ole osallistunut sopimukseen, jota tarkoitetaan kyseisessä artiklassa, joka koskee ainoastaan yrityksiä, jotka ovat tehneet kilpailua rajoittavan sopimuksen tai jotka ovat osallistuneet yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin muttei yrityksiä, jotka ovat ainoastaan järjestäneet kokouksia tai tarjonneet palveluja kilpailua rajoittavien sopimusten yhteydessä.
- 38 Kantaja oli omien sanojensa mukaan tehnyt sopimuksen, jonka tarkoituksena ei ole vääristää kilpailua vaan tarjota palveluja, minkä vuoksi tämä sopimus ei kuulu EY 81 artiklan soveltamisalaan.
- 39 Kantajan mukaan komissio ei siis voinut määrätä sille seuraamusta käyttäytymisestä, joka ei kuulu EY 81 artiklan soveltamisalaan, ja näin tehdessään se loukkasi nullum crimen, nulla poena sine lege -periaatetta, joka on vahvistettu Roomassa 4.11.1950 allekirjoitetun ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 7 artiklan 1 kappaleessa ja Nizzassa 7.12.2000 allekirjoitetun Euroopan unionin perusoikeuskirjan (EUVL C 364, s. 1) 49 artiklassa.
- 40 Kantaja väittää lisäksi, että vaikka sen käyttäytymisen katsottaisiin kuuluvan EY 81 artiklan soveltamisalaan, riidanalaisella päätöksellä loukataan joka tapauksessa nullum crimen, nulla poena sine lege -periaatetta, koska kantaja ei voinut arvosteltujen tapahtumien hetkellä ennakoida sitä, että komissio tulkitsisi EY 81 artiklaa laajentavasti, kun otetaan huomioon unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö ja komission päätöskäytäntö.
- 41 Kantaja väittää lisäksi, että EY 81 artiklan soveltamisen ennakoimattomuus on nyt käsiteltävässä asiassa erityisen vakavaa, koska komissio ei määrännyt symbolista sakkoa, kuten Organiset peroksidit -tapauksessa, vaan kaksi kertaa korkeimman mahdollisen sakon.
- 42 Komissio vaatii, että kolmas kanneperuste hylätään erityisesti asiassa AC-Treuhand I annetun tuomion perusteella.
- 43 Tältä osin on riittävää huomauttaa, että unionin yleinen tuomioistuin on jo todennut asiassa, jossa kantaja oli asianosaisena, että EY 81 artiklaa oli mahdollista soveltaa kantajan kaltaisen yrityksen käyttäytymiseen nyt käsiteltävän asian olosuhteissa (asia AC-Treuhand I, tuomion 112–138 kohta).
- 44 Asiassa AC-Treuhand I antamassaan tuomiossa unionin yleinen tuomioistuin totesi myös, että kaikki yritykset, jotka ovat toimineet salaisessa yhteistyössä, mukaan lukien konsulttiyritykset, jotka eivät toimi asianomaisilla markkinoilla, joihin kilpailunrajoitus vaikuttaa, ovat voineet kohtuullisesti ennakoida, että EY 81 artiklan 1 kohdassa säädetty kielto soveltuu periaatteessa niihin. Tällainen yritys ei nimittäin voinut olla tietämätön siitä, tai se pystyi ymmärtämään sen, että komission ratkaisukäytännössä ja yhteisön aikaisemmassa oikeuskäytännössä on jo vahvistettu riittävän selvästi ja täsmällisesti konsulttiyrityksen lähtökohtainen vastuu EY 81 artiklan 1 kohdan rikkomisesta, kun tämä yritys myötävaikuttaa aktiivisesti ja tarkoituksellisesti tuottajien, jotka toimivat eri markkinoilla kuin se, väliseen yhteistoimintajärjestelyyn (asia AC-Treuhand I, tuomion 150 kohta).
- 45 Näin ollen kantajan väitteet, joiden mukaan yhtäältä EY 81 artiklan soveltaminen nyt käsiteltävässä asiassa on nullum crimen, nulla poena sine lege -periaatteen vastaista ja toisaalta komissio tulkitsi riidanalaisessa päätöksessä tätä määrystä ennalta arvaamattomalla tavalla, eivät voi menestyä.

- 46 Tätä arviota ei horjuta kantajan väite, jonka mukaan komissio ei riidanalaisessa päätöksessä määrännyt sille symbolista sakkoa vaan kaksi kertaa korkeimman mahdollisen sakon, koska tällä väitteellä ei kyseenalaisteta riidanalaisen päätöksen laillisuutta sinänsä vaan sakkojen määrä, jotta sitä muutettaisiin, minkä vuoksi väite on tehoton kumoamisvaatimuksien tukena ja sitä on tarkasteltava sakkojen muuttamisvaatimukseen liittyvän neljännen kanneperusteen analyysin yhteydessä.
- 47 Näin ollen kolmas kanneperuste, johon kantaja vetoaa riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi, on hylättävä.
- Toinen kanneperuste, jonka mukaan komissio on ylittänyt sakkojen määräämistä koskevan toimivaltansa
- 48 Toisen kanneperusteensa yhteydessä, joka on esitetty riidanalaisen päätöksen kumoamisvaatimusten tueksi, kantaja väittää, ettei komissio ole osoittanut rikkomisten jatkuneen 11.11.1999 saakka.
- 49 Koska riidanalainen päätös tehtiin 11.11.2009, komission toimivalta määrätä sakkoja oli kantajan mukaan jo vanhentunut tuona päivänä asetuksen N:o 1/2003 25 artiklan 5 kohdan mukaisesti.
- 50 Kantajan kirjelmässään käyttämien ilmaisujen mukaan rikkomisen osatekijät alkoivat hiipua vuodesta 1996 lähtien ja päättyivät ”vuoden 1999 puolivälissä” tai ”kesän 1999 aikana”.
- 51 Tämän kanneperusteen tueksi kantaja kiistää komission riidanalaisessa päätöksessä huomioon ottamien seikkojen todistusvoiman.
- 52 Kantaja vetoaa myös erään entisen työntekijänsä, S:n, joka ”johti” Fidesin ja sittemmin AC-Treuhandin kokouksia, 20.5.2009 antamaan ja 17.1.2010 valaehtoisesti toistamaan lausuntoon, jonka se toimitti komissiolle vastauksessaan väitetiedoksiantoon ja jonka asianosaiset ovat toimittaneet asiakirja-aineistoon nyt käsiteltävässä asiassa.
- 53 Siitä ilmeneviä seikkoja, jotka vahvistavat kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevän käyttäytymisen loppumisen ”viimeistään vuoden 1999 puolivälissä”, tukevat kantajan mukaan asiakirja-aineistoon sisältyvät muiden yritysten lausunnot ja todisteet.
- 54 Kantaja katsoo, että toimivalta oli jo vanhentunut 11.11.2009, ja väittää, ettei komissiolla ollut myöskään laillista intressiä todeta rikkomisia. Komissio kiistää kantajan tämän väitteen ja toteaa osoittaneensa oikeudellisesti riittävällä tavalla, että rikkomiset olivat jatkuneet 11.11.1999 jälkeen, joten sen toimivalta määrätä sakkoja ei ollut vanhentunut eikä sen siis tarvinnut osoittaa laillista intressiä todeta rikkomisia.

– Merkityksellistä oikeuskäytäntöä koskeva huomautus

- 55 On muistettava, että kun on kysymys EY 81 artiklan 1 kohdan rikkomisen toteen näyttämisestä, komission on esitettävä selvitys niistä kilpailusääntöjen rikkomisista, jotka se on katsonut tapahtuneeksi, ja oikeudellisesti riittävä näyttö kilpailusääntöjen rikkomisen muodostavista seikoista (asia C-185/95 P, Baustahlgewebe v. komissio, tuomio 17.12.1998, Kok., s. I-8417, 58 kohta; asia C-49/92 P, komissio v. Anic Participazione, tuomio 8.7.1999, Kok., s. I-4125, 86 kohta ja yhdistetyt asiat C-2/01 P ja C-3/01 P, BAI ja komissio v. Bayer, tuomio 6.1.2004, Kok., s. I-23, 62 kohta).
- 56 Komission on siis esitettävä täsmällistä ja yhtäpitävää näyttöä, jonka perusteella voidaan vakuuttua siitä, että väitetty kilpailusääntöjen rikkominen on tapahtunut (ks. yhdistetyt asiat T-67/00, T-68/00, T-71/00 ja T-78/00, JFE Engineering ym. v. komissio, tuomio 8.7.2004, Kok., s. II-2501, 179 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

- 57 Jos komissio toteaa, että kilpailusääntöjä on rikottu, tukeutuen oletamaan siitä, ettei todettuja tosiseikkoja voida selittää muuten kuin kilpailua rajoittavalla käyttäytymisellä, unionin tuomioistuimen tosin on kumottava kyseessä oleva päätös, jos kyseessä olevat yritykset esittävät perustelut, jotka valaisevat komission toteamia tosiseikkoja eri tavalla ja joiden perusteella komission esittämä tosiseikkojen selitys, jonka perusteella se totesi yhteisön kilpailusääntöjä rikotun, voidaan korvata toisella uskottavalla selityksellä. Tällaisessa tilanteessa ei nimittäin voida katsoa, että komissio on näyttänyt toteen kilpailusääntöjen rikkomisen (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat 29/83 ja 30/83, *Compagnie royale asturienne des mines ja Rheinzink v. komissio*, tuomio 28.3.1984, Kok., s. 1679, 16 kohta ja yhdistetyt asiat C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 ja C-125/85-C-129/85, *Ahlström Osaakeyhtiö ym. v. komissio*, tuomio 31.3.1993, Kok., s. I-1307, Kok. Ep. XIV, s. I-123, 126 ja 127 kohta).
- 58 Oikeuskäytännöstä ilmenee kuitenkin myös, että kaikkien komission esittämien todisteiden ei tarvitse välttämättä täyttää näitä edellytyksiä kaikkien rikkomisen osatekijöiden osalta, sillä riittää, että kyseisen toimielimen esittämä joukko välillisiä todisteita kokonaisvaltaisesti tarkasteltuna täyttävät nämä edellytykset (ks. em. yhdistetyt asiat *JFE Engineering ym. v. komissio*, tuomion 180 kohta ja asia T-54/03, *Lafarge v. komissio*, tuomio 8.7.2008, 56 ja 271 kohta, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).
- 59 On lisäksi katsottava, että koska kilpailunvastaisiin menettelytapoihin ja sopimukseen osallistumista koskeva kielto sekä seuraamukset, joita sääntöjen rikkojille saattaa aiheutua, ovat hyvin tiedossa, on tavanomaista, että näihin menettelytapoihin ja sopimukseen liittyvät toimenpiteet toteutetaan vaivihkaa, että kokoukset pidetään salassa, useimmiten kolmannessa maassa, ja että niihin liittyvien asiakirjojen määrä pidetään mahdollisimman vähäisenä (yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, *Aalborg Portland ym. v. komissio*, tuomio 7.1.2004, Kok., s. I-123, 55 kohta).
- 60 Vaikka komissio löytää asiakirjoja, jotka osoittavat nimenomaisesti taloudellisten toimijoiden välisen lainvastaisen yhteydenpidon, kuten esimerkiksi kokouksen pöytäkirjat, nämä ovat normaalisti vain hajanaisia ja vähäisiä, joten usein on välttämätöntä muodostaa kuva tietyistä yksityiskohdista päättelemällä (em. yhdistetyt asiat *Aalborg Portland ym. v. komissio*, tuomion 56 kohta).
- 61 Näin ollen useimmissa tapauksissa kilpailunvastaisen menettelytavan tai sopimuksen olemassaolo on pääteltävä tietyistä yhteensattumista ja välillisistä todisteista, jotka yhdessä tarkasteltuina voivat muun johdonmukaisen selityksen puuttuessa olla osoitus kilpailusääntöjen rikkomisesta (em. yhdistetyt asiat *Aalborg Portland ym. v. komissio*, tuomion 57 kohta).
- 62 Oikeuskäytännössä edellytetään tältä osin, että jos ei ole olemassa näyttöä, jolla rikkomisen kesto voidaan osoittaa suoraan, komission on esitettävä ainakin näyttöä, joka liittyy ajallisesti riittävän lähellä toisiaan oleviin tosiseikkoihin, joiden perusteella voidaan kohtuudella päätellä, että rikkomisen on jatkunut keskeytyksettä tiettyjen kahden ajankohdan välillä (asia T-43/92, *Dunlop Slazenger v. komissio*, tuomio 7.7.1994, Kok., s. II-441, 79 kohta ja asia T-11/06, *Romana Tabacchi v. komissio*, tuomio 5.10.2011, Kok., s. II-6681, 132 kohta).
- 63 Unionin tuomioistuin on kuitenkin todennut myös, että kun komissio on voinut osoittaa, että yritys on osallistunut yritysten välisiin selvästi kilpailua rajoittaviin kokouksiin, unionin yleinen tuomioistuin saattoi perustellusti katsoa, että yrityksen oli esitettävä muu selitys näiden kokousten sisällöstä. Näin tehdessään unionin yleinen tuomioistuin ei ole perusteettomasti kääntänyt todistustaakkaa eikä loukannut syyttömyysolettaman periaatetta (asia C-235/92 P, *Montecatini v. komissio*, tuomio 8.7.1999, Kok., s. I-4539, 181 kohta).
- 64 Kun komissio tukeutuu todisteisiin, jotka lähtökohtaisesti ovat riittäviä osoittamaan kilpailusääntöjen rikkomisen, ei myöskään riitä, että kyseessä oleva yritys vetoaa sellaisen seikan mahdollisuuteen, joka voisi vaikuttaa kyseisten todisteiden todistusvoimaan, jotta komission olisi todistettava, että tämä

seikka ei ole voinut vaikuttaa todisteiden todistusvoimaan. Päinvastoin muutoin kuin tapauksissa, joissa kyseessä oleva yritys ei voinut toimittaa tällaista todistetta komission käyttäytymisen vuoksi, kyseisen yrityksen tehtävänä on osoittaa oikeudellisesti riittävällä tavalla yhtäältä sen seikan olemassaolo, johon se vetoaa, ja toisaalta se, että tämä seikka kyseenalaistaa niiden todisteiden todistusvoiman, joihin komissio tukeutuu (asia T-141/08, E.ON Energie v. komissio, tuomio 15.12.2010, Kok., s. II-5761, 56 kohta).

65 Näiden toteamusten valossa on tarkastettava, osoittiko komissio riidanalaisessa päätöksessä oikeudellisesti riittävällä tavalla, että rikkomiset olivat jatkuneet ainakin 11.11.1999 saakka.

– Rikkomisten kesto

66 Käsiteltävänä olevassa asiassa on aluksi muistutettava, että riidanalaisessa päätöksessä komissio katsoi, että rikkomiset jatkuivat kyseessä olevien yritysten Sveitsissä järjestämien kokousten muodossa 21.3.2000 saakka tinastabilisaattoreita koskevan rikkomisen osalta ja 26.9.2000 saakka ESBO/estereiden alaa koskevan rikkomisen osalta (riidanalaisen päätöksen 100 perustelukappale).

67 Komissio katsoi myös, että ”huomattavasta määrästä kokouksia oli välittömiä ja tapahtuma-aikaisia todisteita siitä, että osallistujat kävivät säännöllisesti keskusteluja, joiden tarkoituksena oli kilpailun rajoittaminen” (riidanalaisen päätöksen 137 perustelukappale).

68 Kantaja puolestaan väittää lähinnä, ettei komissio ole näyttänyt toteen kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevää käyttäytymistä eli sitä, että 11.11.1999 jälkeen pidettyjen AC-Treuhand-kokousten tarkoituksena olisi ollut kilpailun rajoittaminen, riittävän todistusvoimaisilla aineellisilla seikoilla ja että kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevä käyttäytyminen oli päättynyt kantajan kirjelmässään käyttämien ilmaisujen mukaan ”vuoden 1999 puolivälissä” tai ”kesän 1999 aikana”.

69 Kantaja ei kuitenkaan kiistä, että välittömästi Fides-kokousten jälkeen pidettyjen AC-Treuhand-kokousten ilmeisenä tarkoituksena oli ainakin ”vuoden 1999 puoleenväliin saakka” ollut kilpailun rajoittaminen.

70 Kantaja myöntää kirjelmässään myös nimenomaisesti, että kaikkia näitä kokouksia johti S, jonka käyttäytymistä se pahoittelee, ja huomauttaa ilmoittaneensa siitä asiakkailleen 17.11.2009 päivätyllä kirjeellä ja esittäneensä anteeksipyyntöä.

71 Vaikka kantaja esittää kilpailua rajoittavan käyttäytymisen hiipuneen vuodesta 1996 lähtien, se ei kuitenkaan kiistä rikkomista merkitsevien käyttäytymisten jatkuvuutta.

72 Kantaja myöntää siis kilpailusääntöjen rikkomiset ja sen, että ne jatkuivat 1.12.1993 lähtien vähintään vuoteen 1999 saakka.

73 Kantaja ei kiistä myöskään AC-Treuhand-kokousten pitämistä vuoden 1999 loppupuoliskolla ja vuoden 2000 alkupuoliskolla.

74 Kantaja myöntää kirjelmässään nimenomaisesti myös, että näitä kokouksia ”johti” S.

75 Tämän vuoksi kantajan toisen kanneperusteen arvioimiseksi on riittävää tarkistaa, osoittiko komissio nyt käsiteltävässä asiassa oikeudellisesti riittävällä tavalla, että 11.11.1999 jälkeen pidettyjen AC-Treuhand-kokousten tarkoituksena oli niitä edeltäneiden kokousten tapaan ollut kilpailun rajoittaminen (ks. vastaavasti asia C-199/92 P, Hüls v. komissio, tuomio 8.7.1999, Kok., s. I-4287, 155 kohta; em. asia komissio v. Anic Partecipazioni, tuomion 96 kohta ja em. yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 81 kohta).

– Tinastabilisaattoreita koskevan kilpailusääntöjen rikkomisen jatkaminen 11.11.1999 jälkeen

- 76 Tinastabilisaattorialan osalta komissio katsoi riidanalaisessa päätöksessä, että rikkomista merkitsevä käyttäytyminen oli jatkunut 21.3.2000 saakka eli 11.11.1999 jälkeen, vuoden 1999 osalta 299–304 perustelukappaleessa ja vuoden 2000 osalta 316–323 sekä 420 perustelukappaleessa esitettyjen eri todisteiden perusteella.
- 77 Ensinnäkin vuoden 1999 osalta komissio totesi, että Sveitsissä pidettiin yhdeksän AC-Treuhand-kokousta, joista kaksi helmikuussa, kaksi huhtikuussa, kaksi heinäkuussa, yksi syyskuussa ja kaksi muuta 29. ja 30.11. ja joihin kokoontuivat Akcros, Baerlocher, CECA, Reagens ja Chemtura (riidanalaisen päätöksen 299 perustelukappale), ja että kantaja myöntää kaikki nämä kokoukset yhtä heinäkuussa pidettyä kokousta lukuun ottamatta.
- 78 Toiseksi komissio väitti, että Chemturan elokuuta 1999 koskevassa ja 16.9.1999 päivätyssä kuukausiraportissa, jonka tämä toimitti komission kanssa hallinnollisen menettelyn aikana tekemänsä yhteistyön puitteissa, mainittiin se, että "[sen] kilpailijat seura[sivat] [sen] hintapolitiikkaa ja että ne [olivat] myös korotta[neet] hintojaan" ja että yrityksellä A oli "vaikeuksia noudattaa hintakuria" (riidanalaisen päätöksen 303 perustelukappale).
- 79 Kolmanneksi Chemturan lokakuuta 1999 koskevassa ja 15.11.1999 päivätyssä kuukausiraportissa huomautettiin, että toisin kuin kaikki muut markkinatoimijat, yritys A alensi hintoja mutta että "toimenpiteitä toteutet[tiin] tämän suuntauksen lopettamiseksi" (riidanalaisen päätöksen 303 perustelukappale).
- 80 Neljänneksi Chemturan 23.11.1999 lähetetyssä sähköpostissa mainitaan hintojen korottaminen 8 prosentilla vuonna 1999 Länsi-Euroopassa ja se, että hinnankorotusta odotettiin vuoden 1999 viimeisellä vuosineljänneksellä (riidanalaisen päätöksen 304 perustelukappale).
- 81 Viidenneksi Chemturan marraskuuta 1999 koskevassa ja 17.12.1999 päivätyssä kuukausiraportissa mainittiin kilpailevan yrityksen hinnankorotus, jota myös kaksi muuta kilpailevaa yritystä tukivat ja joka tuli voimaan "vasta vuoden 2000 ensimmäisellä neljänneksellä" (riidanalaisen päätöksen 304 perustelukappale).
- 82 Kuudenneksi komissio totesi vuoden 2000 osalta, että Zürichissä pidettiin 20. ja 21.3. kaksi AC-Treuhand-kokousta, joihin osallistuivat Akcros, Baerlocher, CECA, Reagens ja Chemtura (riidanalaisen päätöksen 316 perustelukappale), mitä kantaja ei kiistä.
- 83 Seitsemänneksi komissio mainitsi riidanalaisen päätöksen 317 perustelukappaleessa 16.2.2000 päivätyn muistion, jonka Akcrosin eräs työntekijä on laatinut erälle esimiehelleen (jäljempänä Akcros-muistio) ja jonka sisältö – jota kantaja ei kiistä – on toistettava kokonaisuudessaan:

"Puhuin markkinointijohtajien kanssa, jotka tuntevat erittäin hyvin EU:n stabilisaattorimarkkinat –. Nykyään me ja suurin osa EU:n kilpailijoistamme osallistumme teollisuusryhmiin (yhteen ESBO:ja koskevaan ja yhteen tinastabilisaattoreita koskevaan), joiden pääasiallisena tavoitteena on yhdistää kuukausittain myytyjä tonnimääriä koskevat markkinatiedot. Kukin jäsenyritys lähettää nämä tiedot Sveitsin AC-Treuhandille, joka lähettää tulokset kaikille osallistujayrityksille kokonaisuudessaan –. Kilpailijoiden tietoja ei näytetä. Tämä vaikuttaa minusta täysin säännöstenmukaiselta ja hyödylliseltä. Kuitenkin kahdesta neljään kertaan vuodessa jäsenyritykset kokoontuvat Sveitsissä keskustellakseen yhteisistä kiinnostuksenkohteista, kuten markkinanäkymistä ja -suuntauksista, ei-jäsenten toiminnasta ja muusta sellaisesta. Vaikka AC-Treuhandin johtama kokous ei sinänsä vaikuta kilpailua rajoittavalta, minulle on kerrottu, että kokoontuessaan kilpailijat keskustelivat hintatasoista ja asiakkaista. Tämän vuoksi suosittelisin, että AC-Treuhandille ilmoitetaan, että me emme osallistu enää näihin kokouksiin mutta lähetämme myyntitietomme, jotta voisimme hyötyä tästä palvelusta. Kaksi vuotta sitten näiden ryhmien tilanne oli aivan erilainen. Sitten ilmestyivät punaiset laput: ne sisälsivät kokouspöytäkirjan ja

yksityiskohtaisia tietoja ryhmien päätöksistä, jotka koskivat hinnankorotuksia ja markkinoiden jakamista. Ryhmissä puhuttiin myös tietyistä asiakkaista. Näitä pöytäkirjoja ei jaeltu vaan ne säilytettiin AC-Treuhandin tiedostoissa 'turvassa', sillä Sveitsi ei ollut EU:n jäsen. Vuonna 1996 tai 1997 tällaisia kokouksia ei enää järjestetty, luultavasti koska oli lisääntyneitä paineita olla harjoittamatta tällaista toimintaa lakien tiukemman soveltamisen vuoksi. Useampi kuin yksi tinaryhmän jäsen painosti edustajaamme palaamaan tilanteeseen, jossa hintojen vahvistamisesta ja markkinoiden jakamisesta sovittiin säännöllisesti näissä AC-Treuhandin kokouksissa. Barloecher painostaa voimakkaimmin meitä ja muita jäseniä, jotka eivät kannata tällaista sopimista. Ne puhuvat varsinkin markkinaosuusien 'jäädettämistä', mutta jos jäsen kasvattaa osuuttaan ottamalla asiakkaan, sen pitäisi luopua toisesta asiakkaasta tasapainon saavuttamiseksi. Tämä vahvistettaisiin kiintiöiden kuukausittaisilla tarkistuksilla. Me emme enää hyväksy osallistumista tällaiseen kilpailua rajoittavaan toimintaan, ja tämä on lisäsy sille, että meidän pitäisi jäädä pois näistä kokouksista – Yhteenvetona: Akcros on ilmeisesti osallistunut kilpailua rajoittaviin kokouksiin/keskusteluihin. Vaikka käymme vielä todennäköisesti satunnaisia keskusteluja, joita voitaisiin pitää epäasianmukaisina, emme osallistu enää näihin virallisiin kokouksiin, jotka ovat selvästi epäasianmukaisia. Suosittelisin seuraavaa: 1) AC-Treuhandille ilmoitetaan, että emme enää osallistu Sveitsin kokouksiin tinaryhmän ja [ESBO/esteriryhmän] osalta, vaikka lähetämme edelleen myyntitietomme, kuten ennenkin, 2) järjestetään – koulutusta markkinointijohtajillemme (ja muille), jotta he tietäisivät selvästi rajat, joita ei voida ylittää kilpailijoiden kanssa käytävässä yhteydenpidossa. Ilmoittakaa minulle, hyväksyttekö nämä ehdotukset.”

- 84 Kahdeksanneksi tukeakseen Akcros-muistion tulkintaansa komissio totesi riidanalaisen päätöksen 318 perustelukappaleessa, että Akzo oli myöntänyt, että Akcros-muistiota edelsivät kyseisen muistion laatijan käsikirjoitetut muistiinpanot (jäljempänä Akcrosin käsikirjoitetut muistiinpanot), joista ilmenee – mitä kantaja ei kiistä – yhtäältä, että ”ei-kirjallisia” keskusteluja käytiin ”hintatasosta”, ”jota piti korottaa” tai ”pitää ennallaan”, sekä ”tietyistä asiakkaista”, ja toisaalta, että kokoukset pidettiin ”Sveitsissä, joka ei ole EU:n jäsenvaltio”, sillä ”siellä ei voida tehdä yllätystarkastuksia”.
- 85 Yhdeksänneksi komissio huomautti, että Akcros-muistion jälkeen kyseisen yhtiön edustaja ilmoitti AC-Treuhandin 21.3.2000 Zürichissä pidetyssä kokouksessa, ettei kyseinen yhtiö osallistu enää AC-Treuhandin kokouksiin ”mutta vaihtaa edelleen myyntitietoja” (riidanalaisen päätöksen 319 perustelukappale), mitä kantaja ei kiistä.
- 86 Kymmenenneksi komissio korosti, että Akcros vahvisti S:lle, joka tuolloin oli kantajan työntekijä, osoitetulla 5.6.2000 päivätyllä kirjeellä, ettei se osallistu enää AC-Treuhandin kokouksiin (riidanalaisen päätöksen 321 perustelukappale), mitä kantaja ei kiistä.
- 87 Yhdenneksitoista komissio mainitsi Chemturan komission kanssa hallinnollisen menettelyn aikana tekemänsä yhteistyön puitteissa tekemät ilmoitukset, joissa todetaan tinastabilisaattoreita koskevan kartellin jatkuneen ”vuoteen 2000 saakka” (riidanalaisen päätöksen 420 perustelukappaleen a alakohta).
- 88 Kaikkien näiden seikkojen perusteella unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että komissio on osoittanut riidanalaisessa päätöksessä tinastabilisaattorien osalta toteamansa kilpailusääntöjen rikkomisen olemassaolon esittämällä oikeudellisesti riittävän näytön kilpailusääntöjen rikkomisen, joka nyt käsiteltävässä asiassa koskee tinastabilisaattoreita, muodostavista seikoista siten, että komissio esitti riidanalaisessa päätöksessä riittävän näytön, jonka perusteella voidaan vakuuttua siitä, että tinastabilisaattoreita koskeva kilpailusääntöjen rikkominen on tapahtunut.
- 89 Tinastabilisaattoreiden osalta 77–87 kohdassa esitetty näyttö, kun sitä tarkastellaan kokonaisuutena, sulkee nimittäin pois sen mahdollisuuden, että vuoden 1999 marraskuun lopussa ja maaliskuussa 2000 pidettyjen AC-Treuhand-kokousten tarkoituksena ei olisi ollut kilpailun rajoittaminen.
- 90 Näiden AC-Treuhand-kokousten kilpailua rajoittava tarkoitus ilmenee selvästi kyseisestä näytöstä ja erityisesti Akcros-muistiosta, jossa arvostellaan AC-Treuhand-kokousten kilpailua rajoittavaa tarkoitusta, Akcrosin päätöksestä olla enää osallistumatta niihin, siitä, että se ilmoitti julkisesti kahteen

otteeseen vuoden 2000 aikana irtisanoutuvansa niistä ja että se aikoi kouluttaa johtajiaan kilpailusääntöjen suhteen, Chemturan ilmoituksista, jotka osoittavat kartellin jatkuneen ”vuoteen 2000 saakka”, sekä siitä, ettei kantaja ole esittänyt todisteita AC-Treuhand-kokousten luonteen muuttumisesta.

- 91 Tämän vuoksi vuoden 1999 marraskuun lopussa ja maaliskuussa 2000 pidetyillä AC-Treuhand-kokouksilla ei voinut olla eri tarkoitusta kuin edeltävillä kokouksilla, kun samat yritykset ja samat henkilöt kohtasivat samassa asiayhteydessä S:n johdolla.
- 92 Tämän vuoksi on todettava, että komissio esitti riidanalaisessa päätöksessä sellaisen joukon välillisiä todisteita, jonka perusteella kokonaisvaltaisesti tarkasteltuna voidaan vakuuttua siitä, että 11.11.1999 jälkeen pidetyissä AC-Treuhand-kokouksissa on päätetty tinastabilisaattoreita koskevasta kilpailua rajoittavasta käyttäytymisestä.
- 93 Tätä toteamusta ei voida osoittaa vääräksi kantajan väitteillä.
- 94 Kantajan mukaan kilpailua rajoittava käyttäytyminen, josta sitä voidaan moittia, päättyi ”vuoden 1999 puolivälissä” sekä tinastabilisaattoreiden alan että ESBO/estereiden alan osalta, kuten ilmenee S:n ilmoituksesta, jonka sisältöä tukevat komission asiakirja-aineiston sisältämät asiakirjat, sekä AC-Treuhand-kokousten pöytäkirjoista, joihin kantaja tukeutuu täysin esittäessään näkemyksensä kartellin loppumisesta, koska kellään muulla sen työntekijöistä ei ollut vähäisintäkään yhteyttä kartelliin.
- 95 Kantaja väittää, että kartellin toiminta AC-Treuhand-kokousten aikana, olipa kyse tinastabilisaattoreiden alasta tai ESBO/estereiden alasta, oli alkanut hiipua asteittain ”vuodesta 1996/1997 lähtien”.
- 96 Riippumatta siitä, onko tällaista hiipumista tapahtunut, on kuitenkin todettava kantajan myöntävän kirjelmässään nimenomaisesti ja useaan otteeseen kilpailua rajoittavan käyttäytymisen olemassaolon, josta se on vastuussa, olipa kyse tinastabilisaattoreiden alasta tai ESBO/estereiden alasta, ainakin ”vuoden 1999 puoliväliin” saakka.
- 97 Näin ollen arvioidessaan kantajan toista kanneperustetta unionin yleisen tuomioistuimen ei ole lausuttava näytöstä, johon kantaja vetoaa osoittaakseen tällaisen hiipumisen, kun täsmennetään, että kantajan tätä koskevilla väitteillä ei pyritä riidanalaisen päätöksen muuttamiseen sille määrättyjen sakkojen määrän osalta vaan riidanalaisen päätöksen kumoamiseen sillä perusteella, että komissio toimivalta määrätä sakkoja oli vanhentunut.
- 98 Kantajan mukaan niiden seikkojen perusteella, joihin komissio vetoaa riidanalaisessa päätöksessä ja jotka mainitaan tämän tuomion 77–87 kohdassa, ei missään tapauksessa voida osoittaa kantajan syyllistyneen tinastabilisaattoreita koskevaan kilpailusääntöjen rikkomiseen 11.11.1999 jälkeen.
- 99 Tältä osin kantaja esittää väitteitä, jotka pätevät sekä tinastabilisaattoreita koskevaan kilpailusääntöjen rikkomiseen että ESBO/esterien alaa koskevaan kilpailusääntöjen rikkomiseen.
- 100 Ensinnäkin kantaja väittää, että K, yksi erään kartellin jäsenen eli Cibana, jonka Chemtura osti toukokuussa 1998, edustajista, joka oli kartellin ”perustaja” ja osallistui alusta lähtien kaikkiin AC-Treuhand-kokouksiin, lopetti osallistumisensa niihin heinäkuussa 1999 tinastabilisaattoreiden alan osalta ja syyskuussa 1999 ESBO/esterien alan osalta jäätyään eläkkeelle.
- 101 Tämä väite ei voi menestyä.

- 102 Kartellin osallistujan erään edustajan eläkkeelle jäämisestä, olipa hänen roolinsa kuinka keskeinen hyvänsä, ei nimittäin voida päätellä, että kartellin osallistujat olisivat lopettaneet kilpailua rajoittavan käyttäytymisensä, varsinkin kun AC-Treuhand-kokouksia jatkettiin S:n johdolla.
- 103 Toiseksi kantaja vetoaa S:n ilmoitukseen, jonka mukaan ”90-luvun lopulla tällaisia [kilpailua rajoittavia] keskusteluja ei enää käyty [AC-Treuhand-kokousten] aikana”.
- 104 Kun otetaan huomioon se kantajan nimenomaisesti myöntämä seikka, että S oli kantajan puolesta AC-Treuhand-kokousten, joiden kilpailua rajoittavan tarkoituksen se myöntää, ”puheenjohtaja”, tämän ilmoituksen ajankohta eli sen antaminen tosiseikkojen tapahtuma-ajankohtana ja se, että S totesi, ”[ettei] se voi sanoa täsmällisesti, mistä lähtien tällaisista keskusteluista [oli] luovutt[u]”, S:n ilmoitus ei voi vaikuttaa komission riidanalaisessa päätöksessä huomioon ottaman näytön todistusvoimaan.
- 105 Samoilla perusteilla on hylättävä kantajan vaatimus S:n kuulemisesta ilman, että olisi arvioitava vaatimuksen tutkittavaksi ottamisen perusteiden täyttymistä.
- 106 Kolmanneksi kantaja huomauttaa, että Arkema oli toimittanut yksinomaan todisteita, jotka osoittavat, että kartelli kesti 29.9.1999 saakka, ja että Ciba oli toimittanut todisteita kilpailua rajoittavista keskusteluista ainoastaan huhtikuuhun 1999 saakka tinastabilisaattoreiden osalta ja toukokuuhun 1999 saakka ESBO/esterien alan osalta.
- 107 Näitä väitteitä ei voida hyväksyä.
- 108 Ei nimittäin voida katsoa, että pelkästään se, että tietyt yritykset ovat toimittaneet todisteita, joilla osoitetaan rikkomisten olemassaolo, ainoastaan tiettyyn ajanjaksoon saakka, riittäisi kyseenalaistamaan toteamuksen – jonka tueksi on lisäksi esitetty todisteita – siitä, että kyseiset rikkomiset ovat jatkuneet tämän ajanjakson jälkeen.
- 109 Neljänneksi kantaja väittää Facin todenneen, että hinnoista keskusteltiin ainoastaan vuoden 1999 alkuun saakka, ja Chemsonin todenneen, että kilpailua rajoittava käyttäytyminen oli loppunut viimeistään syyskuussa 1999.
- 110 Tällaista väitettä ei voida myöskään hyväksyä.
- 111 Yhtäältä on nimittäin huomautettava, että kantajan mainitsemat Facin ilmoitukset koskevat ainoastaan kyseessä olevien kartellien yhtä osatekijää eli hintojen lainvastaista vahvistamista muttei niiden muita osia, erityisesti markkinoiden ja asiakkaiden jakamista sekä arkaluonteisten kaupallisten tietojen vaihtamista.
- 112 Toisaalta Chemsonin ilmoitusten osalta on todettava, ettei yhden yrityksen tosiseikkojen tapahtuma-ajankohtana esittämän ilmoituksen perusteella voida todeta, että kaikki kyseessä olevien kartellien osallistujat olisivat väistämättä lopettaneet kilpailua rajoittavan käyttäytymisensä, varsinkin kun AC-Treuhand-kokoukset jatkuivat S:n johdolla ja – kuten kantaja itse huomauttaa – kun toinen yritys, nyt käsiteltävässä asiassa Ciba, ei ole sulkenut pois sitä, että kartelli saattoi jatkua myöhemmin.
- 113 Viidenneksi kantaja huomauttaa, että komission kanssa hallinnollisen menettelyn aikana toteuttamansa yhteistyön puitteissa Chemtura ei varmasti maininnut AC-Treuhand-kokouksia.
- 114 Tämän väitteen hylkäämiseksi on riittävää todeta, että kantaja itse katsoo, että Chemturan johto ei ”ilmeisesti” tiennyt kyseisten kokousten sisällöstä.
- 115 Kuudenneksi kantaja väittää, että Chemtura toteutti toukokuusta 1998 lähtien itsenäistä hintastrategiaa.

- 116 Tämän tuomion 112 kohdassa mainituilla perusteilla nämä väitteet eivät ole vakuuttavia, varsinkaan kun se, ettei yksi kartellin osallistujista noudata sen sääntöjä, ei voi – ellei se ole julkisesti irtisanoutunut kyseisestä kartellista – poistaa sen vastuuta siitä eikä sitä suuremmalla syyllä osoittaa kartellin päättymistä muiden osallistujien osalta (ks. vastaavasti asia C-510/06 P, Archer Daniels Midland v. komissio, tuomio 19.3.2009, Kok., s. I-1843, 120 kohta).
- 117 Seitsemänneksi kantaja korostaa, että Akzo, jonka osa Akcros oli, oli sitoutunut noudattamaan tiukasti kilpailusääntöjä ”1990-luvun lopulla”.
- 118 Tämän tuomion 112 kohdassa mainituilla perusteilla tätä väitettä ei voida hyväksyä, varsinkaan kun on kiistatonta, että Akcros irtisanoutui muodollisesti kyseisistä kartelleista vasta maaliskuussa 2000.
- 119 Kahdeksanneksi mitä tulee nimenomaisesti tinastabilisaattoreita koskevaan rikkomiseen, kantaja kiistää yhden AC-Treuhand-kokouksen pitämisen vuonna 1999.
- 120 Kantaja myöntää kuitenkin nimenomaisesti muiden AC-Treuhand-kokousten ja erityisesti yhden heinäkuussa 1999 pidetyn kokouksen ja toisten 29. ja 30.11.1999 pidettyjen kokousten olemassaolon, joten tämä väite on hylättävä tehottomana.
- 121 Yhdeksänneksi Chemturan kuukausiraporteista, jotka mainitaan tämän tuomion 78 ja 79 kohdassa, ja Chemturan 23.11.1999 lähettämästä sähköpostista ja sen 17.12.1999 päivätystä kuukausiraportista, joka mainitaan tämän tuomion 80 ja 81 kohdassa, yhtäältä kantaja toteaa, että sitä ei mainita kyseisissä raporteissa, joten ne eivät osoita, että mahdollisia sopimuksia hinnoista olisi tehty sen tuella tai edes AC-Treuhand-kokouksen aikana.
- 122 Toisaalta näiden seikkojen perusteella ei kantajan mukaan voida osoittaa hintasopimuksia, vaan niissä mainitaan ainoastaan hintojen nousu, joten nämä seikat eivät osoita, että AC-Treuhand-kokouksiin liittyvää kilpailua rajoittavaa toimintaa olisi tapahtunut vuoden 1999 puolenvälin jälkeen.
- 123 Tämä väite ei voi menestyä.
- 124 Kuten tämän tuomion 62 kohdassa muistutetaan, oikeuskäytännössä edellytetään, että jos ei ole olemassa näyttöä, jolla rikkomisen kesto voidaan osoittaa suoraan, komission on esitettävä ainakin näyttöä, joka liittyy ajallisesti riittävän lähellä toisiaan oleviin tosiseikkoihin, joiden perusteella voidaan kohtuudella päätellä, että rikkominen on jatkunut keskeytyksettä tiettyjen kahden ajankohdan välillä.
- 125 Yhtäältä kantaja myöntää, että helmikuussa, huhtikuussa ja ainakin yhden heinäkuussa 1999 pidetyn AC-Treuhand-kokouksen tarkoituksena on rajoittaa kilpailua.
- 126 Toisaalta näistä seikoista ilmenee ainakin tinastabilisaattoreiden markkinoilla hintojen samansuuntainen korottaminen, jonka toteuttivat näillä markkinoilla toimineet ja AC-Treuhand-kokouksiin osallistuneet yritykset vuoden 1999 jälkimmäisen puoliskon aikana eli samanaikaisesti niiden AC-Treuhand-kokousten kanssa, joiden olemassaoloa kantaja ei kiistä.
- 127 Kymmenenneksi kantaja kiistää komission Akcros-muistiosta esittämän tulkinnan siltä osin kuin on kyse vuodesta 2000 sekä tinastabilisaattoreita koskevan rikkomisen että ESBO/estereiden alaa koskevan rikkomisen osalta.
- 128 Kantajan mukaan Akcros-muistio, jonka sisältö toistetaan tämän tuomion 83 kohdassa, puhuu ”suurimmaksi osaksi kantajan puolesta”. Kantajan mukaan kyseinen muistio ei todista, että kartelli jatkui vuoteen 2000 saakka, vaan siitä päinvastoin ilmenee, että kartelli on heikentynyt intensiteetiltään voimakkaasti vuosina 1996/1997 eikä kilpailua rajoittavaa toimintaa ollut enää lainkaan vuosina 1999/2000.

- 129 Tämä ilmenee kantajan mukaan Akcros-muistion tietyistä kohdista, joissa mainitaan ”aivan erilainen tilanne” ”kaksi vuotta sitten”, se, että ”vuonna 1996 tai 1997 tällaisia kokouksia ei enää järjestetty”, se, että muita kuin kilpailijoita koskevien tietojen lähettäminen AC-Treuhandille ”vaikutt[i] muistion laatijasta] täysin säännöstenmukaiselta ja hyödylliseltä”, että ”AC-Treuhandin johtama kokous ei sinänsä vaikut[anut] kilpailua rajoittavalta”, ja että ”[sen edustajaa on painostettu] palaamaan tilanteeseen, jossa hintojen vahvistamisesta ja markkinoiden jakamisesta sovittiin säännöllisesti näissä AC-Treuhandin kokouksissa”.
- 130 Tämä väite ei voi menestyä.
- 131 On nimittäin todettava, että kantaja toistaa kirjelmässään ainoastaan Akcros-muistion, sellaisena kuin se esitetään tämän tuomion 83 kohdassa, selvästi vääristeltyjä osia.
- 132 Tietyistä 16.2.2000 päivätyn Akcros-muistion osista ilmenee selvästi, että sen laatija suositteli tässä asiakirjassa kahteen kertaan, ettei näihin kokouksiin enää osallistuta ja että lähetetään ainoastaan ”myyntitie[dot]”. Siinä mainittiin myös käyttäen preesensia – mitä on korostettava – painostus ”markkinaosuuksien jäädyttämise[ksi]” ja ”satunnais[et] keskustelu[t], joita voitaisiin pitää epäasianmukaisina”, ja keskustelut, jotka ”o[li]vat selvästi epäasianmukaisia”.
- 133 Joka tapauksessa Akcros-muistion koko sisällön perusteella voidaan osoittaa oikeudellisesti riittävällä tavalla kilpailua rajoittava käyttäytyminen, josta kantajaa moititaan riidanalaisessa päätöksessä, sillä siitä ilmenee sekä tinastabilisaattoreiden markkinoiden että ESBO/esterien markkinoiden osalta näyttö siitä, että AC-Treuhand-kokouksiin osallistunut yritys on todennut niiden kilpailua rajoittavan tarkoituksen ja että tämä sama yritys on pitänyt asianmukaisena olla osallistumatta kyseisiin kokouksiin maaliskuussa 2000 ja irtisanoutua julkisesti ja kahteen otteeseen niiden kohteesta vuoden 2000 ensimmäisen neljänneksen aikana eli samanaikaisesti AC-Treuhand-kokousten kanssa, joiden olemassaoloa kantaja ei ole kiistänyt.
- 134 Ei voida katsoa, että tällainen Akcrosin käyttäytyminen vuoden 2000 ensimmäisen neljänneksen aikana olisi koskenut kilpailua rajoittavia kokouksia, jotka oli pidetty kolme tai jopa neljä vuotta aiemmin.
- 135 Kaiken edellä esitetyn perusteella on todettava, että komissio osoitti oikeudellisesti riittävällä tavalla, että tinastabilisaattoreita koskeva rikkominen oli jatkunut 11.11.1999 jälkeen.
- ESBO/esterien alaa koskevan rikkomisen jatkuminen 11.11.1999 jälkeen
- 136 ESBO/esterien alan osalta komissio katsoi riidanalaisessa päätöksessä, että kilpailua rajoittava käyttäytyminen oli jatkunut vuonna 1999 ja 26.9.2000 saakka eli 11.11.1999 jälkeen, riidanalaisen päätöksen 305–315 perustelukappaleessa vuoden 1999 osalta ja 316–323 perustelukappaleessa vuoden 2000 osalta mainittujen eri todisteiden perusteella.
- 137 Ensinnäkin komissio totesi, että vuonna 1999 pidettiin kahdeksan AC-Treuhand-kokousta, joista kaksi tammikuussa, kaksi toukokuussa ja kaksi syyskuussa sekä yksi 14. ja toinen 15.12. ja joihin kokoontuivat Akcros, CECA, Chemson, Faci ja Chemtura (riidanalaisen päätöksen 305 perustelukappale), mitä kantaja ei kiistä.
- 138 Toiseksi komissio korosti, että 16.9.1999 päivätyssä elokuuta koskevassa Chemturan kuukausiraportissa todettiin, että yritykset olivat päätyneet ”lokakuussa voimaan tulevaan noin 10 prosentin hinnankorotukseen [ESBO/esterien alalla]” (riidanalaisen päätöksen 308 perustelukappale).
- 139 Kolmanneksi komissio mainitsi riidanalaisen päätöksen 315 perustelukappaleessa 15.12.1999 pidetyn kokouksen pöytäkirjan, jonka kantaja oli laatinut ja jossa mainitaan mahdottomuus ”tehdä välittömästi tiiviimpää yhteistyötä – –” erään yrityksen kanssa, joka ei vielä osallistunut AC-Treuhand-kokouksiin.

- 140 Neljänneksi komissio totesi, että vuonna 2000 pidettiin viisi AC-Treuhand-kokousta, joista kaksi maaliskuussa, yksi kesäkuussa ja kaksi syyskuussa ja joihin osallistuivat Akcros, CECA, Chemson, Faci ja Chemtura (riidanalaisen päätöksen 316 perustelukappale), mitä kantaja ei kiistä.
- 141 Viidenneksi komissio vetosi Akcros-muistioon, jonka sisältö toistetaan tämän tuomion 83 kohdassa.
- 142 Kuudenneksi komissio vetosi myös Akcrosin käsinkirjoitettuihin muistiinpanoihin, jotka mainitaan tämän tuomion 84 kohdassa.
- 143 Seitsemänneksi komissio huomautti, että Akcros-muistion jälkeen kyseisen yhtiön edustaja ilmoitti AC-Treuhandin 21.3.2000 Zürichissä pidetyssä kokouksessa, ettei kyseinen yhtiö osallistu enää AC-Treuhand-kokouksiin (riidanalaisen päätöksen 319 perustelukappale).
- 144 Kahdeksanneksi komissio totesi, että Akcros oli vahvistanut 5.6.2000 päivätyllä kirjeellä aikomuksensa olla enää osallistumatta AC-Treuhand-kokouksiin (riidanalaisen päätöksen 320 perustelukappale), mitä kantaja ei kiistä.
- 145 Yhdeksänneksi komissio mainitsee kantajan Italiassa 26.9.2000 järjestämän kokouksen pöytäkirjan, jonka se sai Chemsonilta hallinnollisen menettelyn aikana ja jossa mainitaan mahdollisuus, ettei ”yhteistyö” jatku ”aiempaan tapaan” (riidanalaisen päätöksen 323 perustelukappale), minkä kantaja kiistää ainoastaan viittaamalla S:n ilmoituksiin.
- 146 Kymmenenneksi komissio vetoaa myös Chemturan komission kanssa hallinnollisen menettelyn aikana toteuttamansa yhteistyön puitteissa antamiin ilmoituksiin, joissa mainitaan kartellin jatkuminen ESBO/esterien alalla (riidanalaisen päätöksen 420 perustelukappaleen b alakohta).
- 147 Kaikkien näiden seikkojen perusteella unionin yleinen tuomioistuin katsoo, että komissio on osoittanut riidanalaisessa päätöksessä ESBO/esterien alan osalta toteuttamansa kilpailusääntöjen rikkomisen olemassaolon esittämällä oikeudellisesti riittävän näytön nyt käsiteltävässä asiassa kyseessä olevan kilpailusääntöjen rikkomisen muodostavista seikoista siten, että komissio esitti riidanalaisessa päätöksessä riittävän näytön, jonka perusteella voidaan vakuuttua siitä, että ESBO/esterien alaa koskeva kilpailusääntöjen rikkominen on tapahtunut.
- 148 ESBO/esterien alan osalta tämän tuomion 77–87 kohdassa esitetty näyttö, kun sitä tarkastellaan kokonaisuutena, sulkee nimittäin pois sen mahdollisuuden, että tällä alalla ainakin joulukuussa 1999 pidettyjen AC-Treuhand-kokousten tarkoituksena ei olisi ollut kilpailun rajoittaminen.
- 149 Näiden AC-Treuhand-kokousten kilpailua rajoittava tarkoitus ilmenee selvästi kyseisestä näytöstä ja erityisesti tämän tuomion 139 kohdassa tarkoitettua 15.12.1999 pidetyn AC-Treuhand-kokouksen pöytäkirjasta, Akcros-muistiosta, jossa arvostellaan AC-Treuhand-kokousten kilpailua rajoittavaa tarkoitusta, Akcrosin päätöksestä olla enää osallistumatta niihin, siitä, että se ilmoitti julkisesti kahteen otteeseen vuoden 2000 aikana irtisanoutuvansa niistä ja että se aikoi kouluttaa johtajiaan kilpailusääntöjen suhteen, Chemturan ilmoituksista, jotka osoittavat kartellin jatkuneen ”vuoteen 2001 saakka”, sekä siitä, ettei kantaja ole esittänyt todisteita AC-Treuhand-kokousten luonteen muuttumisesta.
- 150 Tämän vuoksi joulukuussa 1999 ja maaliskuussa 2000 pidetyillä AC-Treuhand-kokouksilla ei voinut olla eri tarkoitusta kuin edeltävillä kokouksilla, kun samat yritykset ja samat henkilöt kohtasivat samassa asiayhteydessä S:n johdolla.
- 151 Tämän vuoksi on todettava, että komissio esitti riidanalaisessa päätöksessä sellaisen joukon välillisiä todisteita, jonka perusteella kokonaisvaltaisesti tarkasteltuna voidaan vakuuttua siitä, että vähintään 11.11.1999 jälkeen pidetyissä AC-Treuhand-kokouksissa on päätetty ESBO/esterien alaa koskevasta kilpailua rajoittavasta käyttäytymisestä.

- 152 Edeltäviä toteamuksia ei voida osoittaa vääräksi kantajan väitteillä.
- 153 Ensinnäkään kantaja ei voi tehokkaasti kiistää tämän tuomion 138 kohdassa mainitun Chemturan kuukausiraportin todistusvoimaa tämän tuomion 124–126 kohdassa mainituista syistä.
- 154 Toiseksi kantaja ei voi vakavasti väittää, että tämän tuomion 139 kohdassa mainittu 15.12.1999 pidetyn AC-Treuhand-kokouksen pöytäkirja, jossa mainitaan mahdottomuus ”tehdä välittömästi tiiviimpää yhteistyötä –” erään yrityksen kanssa, joka ei vielä osallistunut AC-Treuhand-kokouksiin, koskisi kyseisen yrityksen osallistumista markkinatilastojen esittämiseen.
- 155 Kantaja nimittäin ainoastaan toistaa väitteensä AC-Treuhand-kokousten väitetystä sisällöstä, mikä ei voi vaikuttaa komission riidanalaisessa päätöksessä huomioon ottamien todisteiden todistusvoimaan.
- 156 Lisäksi ”tiiviimmän” yhteistyön suunnitteleminen merkitsee sitä, että tuolloin oli olemassa vähäistä yhteistyötä, jota saattoi olla vain kyseisen yrityksen osallistuminen markkinatilastojen laatimiseen, minkä vuoksi ”tiiviimpi” yhteistyö ei voi merkitä pelkkää osallistumista markkinatilastojen laatimiseen.
- 157 Kolmanneksi kantaja ei voi vedota tehokkaasti S:n ilmoitukseen tämän tuomion 104 kohdassa mainituista syistä.
- 158 Neljänneksi kantaja ei ole myöskään vakuuttava kiistäessään Akcros-muistion todistusvoiman tämän tuomion 131–133 kohdassa mainituista syistä.
- 159 Kaiken edellä esitetyn perusteella on todettava, että komissio osoitti oikeudellisesti riittävällä tavalla, että ESBO/estereiden alaa koskeva kilpailusääntöjen rikkominen jatkui 11.11.1999 jälkeen.
- 160 Näin ollen ei ole arvioitava väitteitä, joihin kantaja vetoaa muiden todisteiden osalta, jotka komissio otti huomioon riidanalaisessa päätöksessä osoittaakseen ESBO/estereiden alaa koskevan kilpailusääntöjen rikkomisen syyskuuhun 2000 saakka.
- 161 Vaikka nämä väitteet olisivat perusteltuja, ne eivät nimittäin voi olla tehokkaita kantajan toisen kumoamisperusteen tukena.
- 162 Kaikkien näiden toteamusten valossa on todettava, että komissio osoitti riidanalaisessa päätöksessä oikeudellisesti riittävällä tavalla, että kilpailua rajoittava käyttäytyminen jatkui 11.11.1999 jälkeen, joten komission toimivalta määrätä seuraamuksia ei ollut vanhentunut 11.11.2009.
- 163 Lopuksi on todettava, että lähtökohta, johon kantajan väite, jonka mukaan komissiolla ei ole laillista intressiä todeta kilpailusääntöjen rikkomista, perustuu, ei pidä paikkaansa, ja väite on tämän vuoksi hylättävä.
- 164 Näin ollen toinen kanneperuste, johon kantaja vetoaa riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi, on hylättävä.
- Kahdeksas kanneperuste, jonka mukaan puolustautumisoikeuksia on loukattu, koska tutkintamenettelystä on ilmoitettu liian myöhään
- 165 Kahdeksannella kanneperusteellaan, johon kantaja vetoaa riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi, kantaja väittää sen, että komissio ilmoitti sille sitä vastaan aloitetusta tutkintamenettelystä liian myöhään, vaikuttaneen puolustautumisoikeuksiensa käyttämiseen.

- 166 Kantajan mukaan komission piti yleisen velvoitteensa nojalla ilmoittaa sille sitä vastaan aloitetusta tutkintamenettelystä pian tutkinnan aloittamisen jälkeen ja nimenomaisesti viimeistään 8.10.2007 päivätyn pyynnön yhteydessä.
- 167 Kantajalle ilmoitettiin siitä kuitenkin vasta 9.2.2009 päivätyllä komission kirjeellä eli puolitoista vuotta myöhemmin, muutama viikko ennen väitetiedoksiannon tiedoksi antamista 18.3.2009.
- 168 Tämä sitä vastaan aloitetusta tutkintamenettelystä liian myöhään ilmoittaminen vaikutti siihen, miten kantaja saattoi käyttää puolustautumisoikeuksiaan.
- 169 Kantaja väittää tältä osin, että vuosien 2007 ja 2009 välisenä aikana S:n muisti oli heikentynyt, minkä vuoksi tämän 20.5.2009 antama ilmoitus oli ylimalkainen ja komission silmissä yhä epäluotettavampi.
- 170 Tältä osin on muistutettava, että SEU 6 artiklan 3 kohdassa vahvistetun vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan perusoikeudet ovat osa yleisiä oikeusperiaatteita, joiden noudattamista unionin tuomioistuin valvoo. Unionin tuomioistuin on näin ollen toistuvasti todennut, että puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen kilpailupolitiikan alaan liittyvien hallinnollisten menettelyjen toimittamisessa on unionin oikeuden yleinen oikeusperiaate (ks. asia C-534/07 P, Prym ja Prym Consumer v. komissio, tuomio 3.9.2009, Kok., s. I-7415, 26 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 171 Siltä osin kuin on kyse EY 81 artiklan soveltamista koskevasta menettelystä oikeuskäytännöstä ilmenee, että komission suorittama hallinnollinen menettely jakautuu kahteen erilliseen ja toisiaan seuraavaan vaiheeseen, eli alustavaan tutkintavaiheeseen ja kontradiktoriseen vaiheeseen, joista molempiin liittyy oma sisäinen logiikkansa. Alustavan tutkintavaiheen, joka kestää aina väitetiedoksiantoon asti, tavoitteena on tehdä komissiolle mahdolliseksi koota kaikki asiaankuuluvat seikat, joiden perusteella voidaan todeta kilpailusääntöjen rikkominen tai noudattaminen, ja ottaa ensimmäinen kanta menettelylinjaan ja siihen, kuinka menettelyä jatketaan. Sitä vastoin kontradiktorisen vaiheen, joka alkaa väitetiedoksiannosta ja päättyy lopullisen päätöksen tekemiseen, nojalla komission on voitava ottaa lopullisesti kantaa väitettyyn kilpailusääntöjen rikkomiseen (ks. asia C-521/09 P, Elf Aquitaine v. komissio, tuomio 29.9.2011, Kok., s. I-8947, 113 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 172 Alustavan tutkintavaiheen osalta unionin tuomioistuin on täsmentänyt, että se alkaa siitä hetkestä, jona komissio unionin lainsäätäjän sille antamia valtuuksia käyttäessään ryhtyy toimenpiteisiin, jotka merkitsevät moitetta kilpailusääntöjen rikkomisesta ja joilla voi olla merkittäviä vaikutuksia kilpailusääntöjen rikkomisesta epäiltyjen yritysten tilanteeseen (ks. em. asia Elf Aquitaine v. komissio, tuomion 114 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 173 Asianomaiselle yritykselle ilmoitetaan vasta kontradiktorisen vaiheen alussa väitetiedoksiannolla kaikista niistä olennaisista seikoista, joihin komissio menettelyn tässä vaiheessa perustaa näkemyksensä. Tästä seuraa, että yritys voi vasta väitetiedoksiannon lähettämisen jälkeen täysimääräisesti käyttää puolustautumisoikeuksiaan (ks. em. asia Elf Aquitaine v. komissio, tuomion 115 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 174 Tämän lisäksi unionin tuomioistuin on todennut myös, että ne tutkintatoimenpiteet, jotka komissio suorittaa alustavan tutkintavaiheen kuluessa – erityisesti tarkastustoimenpiteet ja tietopyynnöt – voivat tietyissä tilanteissa merkitä moitetta unionin kilpailusääntöjen rikkomisesta ja niillä voi olla merkittäviä vaikutuksia asianomaisten yritysten tilanteeseen (ks. em. asia Elf Aquitaine v. komissio, tuomion 116 kohta).
- 175 Näin ollen on tärkeää estää se, että puolustautumisoikeudet voisivat peruuttamattomasti vaarantua hallinnollisen menettelyn kyseisen vaiheen aikana, koska suoritetuilla tutkintatoimenpiteillä voi olla ratkaiseva merkitys hankittaessa todisteita sellaisista yritysten lainvastaisista toimista, joista ne voivat joutua vastuuseen (ks. em. asia Elf Aquitaine v. komissio, tuomion 117 kohta).

- 176 Käsittelyaikojen kohtuullisuuden osalta unionin tuomioistuimien on todennut, että puolustautumisoikeuksien käyttämistä koskevan mahdollisen esteen tutkimista ei pidä rajoittaa hallinnollisen menettelyn kontradiktoriseen vaiheeseen, vaan sen on ulotuttava koko tähän menettelyyn siten, että se koskee sen kokonaisuutta (asia C-105/04 P, *Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied v. komissio*, tuomio 21.9.2006, Kok., s. I-8725, 49 ja 50 kohta ja asia C-113/04 P, *Technische Unie v. komissio*, tuomio 21.9.2006, Kok., s. I-8831, 54 ja 55 kohta).
- 177 Unionin tuomioistuimen mukaan samanlaisia näkökohtia on sovellettava siihen, onko – ja jos on, missä määrin – komissio velvollinen antamaan asianomaiselle yritykselle alustavasta tutkintavaiheesta alkaen tutkinnan kohdetta ja päämäärää koskevia tiettyjä sellaisia tietoja, joiden avulla tämä kykenee säilyttämään puolustuksensa tehokkuuden kontradiktorisessa vaiheessa (ks. em. asia *Elf Aquitaine v. komissio*, tuomion 119 kohta).
- 178 Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että komissio olisi jo ennen sitä, kun tietyn yrityksen osalta toteutetaan ensimmäinen toimenpide, velvollinen kaikissa tilanteissa varoittamaan kyseistä yritystä unionin kilpailuoikeuteen perustuvien tutkintatoimenpiteiden tai seuraamusmenettelyn aloittamisen mahdollisuudesta varsinkin, jos komission tutkinnan tehokkuus perusteettomasti vaarantuisi tällaisen varoituksen takia (ks. em. asia *Elf Aquitaine v. komissio*, tuomion 120 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 179 Näiden toteamusten perusteella on arvioitava kahdeksatta kanneperustetta, johon vedotaan riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi ja jossa kantaja väittää, että sitä vastaan aloitetusta tutkintamenettelystä on ilmoitettu liian myöhään.
- 180 Tältä osin on aivan aluksi korostettava, ettei kantaja väitä kahdeksannessa kanneperusteessaan, että hallinnollisen menettelyn kokonaisuus olisi vaikuttanut sen puolustautumisoikeuksien käyttämiseen, sillä tämä väite esitetään sen seitsemännessä kanneperusteessa ja sitä joka tapauksessa tutkitaan tältä osin tämän tuomion 198–221 kohdassa.
- 181 Kahdeksannessa kanneperusteessaan kantaja väittää, että sen puolustautumisoikeuksien käyttämiseen on vaikuttanut aika, joka on kulunut 8.10.2007 esitetyn pyynnön ja sen päivän välillä, jona se myöntää saaneensa tiedon sitä vastaan aloitetusta tutkintamenettelystä komission kirjeellä, nimittäin 9.2.2009 eli puolitoista vuotta myöhemmin ja muutama viikko ennen väitetiedoksiannon tiedoksi antamista 18.3.2009.
- 182 Kahdeksannen kanneperusteensa tueksi esittämissään väitteissä kantaja katsoo, että komission piti ilmoittaa sille sitä vastaan aloitetusta tutkintamenettelystä tutkinnan aloittamisesta lähtien tai omien sanojensa mukaan ”viimeistään” 8.10.2007 päivätyn pyynnön yhteydessä.
- 183 Kantajan kahdeksannen kanneperusteiden pätevyys ei tarvitse siis tutkia, pitkö komissio ilmoittaa tutkinnasta kantajalle 8.10.2007 edeltävässä hallinnollisen menettelyn vaiheessa.
- 184 Tämän tuomion 169–177 kohdassa mainitun oikeuskäytännön valossa on tutkittava, antoiko komissio 8.10.2007 päivätystä pyynnöstä kantajalle tutkinnan kohdetta ja päämäärää koskevia riittäviä tietoja, joiden avulla tämä kykenee säilyttämään puolustuksensa tehokkuuden kontradiktorisessa vaiheessa.
- 185 Komissio mainitsi 8.10.2007 päivätystä pyynnöstä ”väitteitä kilpailua rajoittavasta käyttäytymisestä lämpöstabilisaattoreiden alalla”, joka koskee tiettyjä ”asianosaisia, jotka toimivat lämpöstabilisaattoreiden markkinoilla”.
- 186 Pyydettyjen tietojen sisällön osalta on todettava, että komissio pyysi yhteyshenkilön tai sellaisen ”lakimiehen, jolla on asianmukaiset valtuudet vastata” kyseessä olevaan pyyntöön, yhteystiedot.

- 187 Lisäksi 8.10.2007 päivätyn pyynnön 3 ja 5 kohdasta ilmenee, että komissio pyysi saada tietoja ajanjaksoista, joiden aikana asianosaiset olivat toimineet lämpöstabilisaattorimarkkinoilla, ja siitä, järjestikö kantaja kokouksia lämpöstabilisaattoriteollisuudelle.
- 188 Näin ollen voidaan kohtuudella katsoa, että 8.10.2007 päivätyn pyynnön sisällöllä komissio antoi kantajalle kyseessä olevan tutkinnan kohdetta ja päämäärää koskevia tietoja, joiden avulla tämä kykenee säilyttämään puolustuksensa tehokkuuden kontradiktorisessa vaiheessa.
- 189 On totta, että 8.10.2007 päivätyssä pyynnössä komissio ei nimenomaisesti maininnut erityisesti kantajaan kohdistuvia moitteita.
- 190 Kuitenkaan komissiolla ei ollut velvollisuutta lukea 8.10.2007 päivätyssä pyynnössä tiettyjä syytöksiä nimenomaisesti kantajan syyksi eikä sillä näin ollen ollut tässä vaiheessa velvollisuutta ilmoittaa kantajalle sitä, että se on epäilyksenalainen. Jotta voitaisiin katsoa, että kantajan puolustautumisoikeudet on turvattu, on siis riittävää, että komissio ilmoitti selvästi pyyntönsä oikeudellisen perustan ja tarkoituksen (ks. vastaavasti asia T-446/05, Amann & Söhne ja Cousin Filterie v. komissio, tuomio 28.4.2010, Kok., s. II-1255, 334 kohta).
- 191 Vaikka katsottaisiin, että komissiolla oli velvollisuus vähintään ilmoittaa kantajalle oletuksista, että kilpailusääntöjä on rikottu ja että sitä saatetaan moittia näistä mahdollisista rikkomisista, on katsottava, että komissio täytti tällaisen velvoitteen 8.10.2007 päivätyn pyyntönsä sisällön osalta, sellaisena kuin se esitetään tämän tuomion 185–187 kohdassa.
- 192 Tämän vuoksi kantajan kahdeksas kanneperuste on perusteeton.
- 193 Vaikka oletettaisiin, että kantajalle on ilmoitettu sitä vastaan aloitetusta tutkintamenettelystä liian myöhään eli vasta 9.2.2009, kantaja ei ole missään tapauksessa osoittanut, että tämä myöhäisyys olisi vaikuttanut sen puolustautumisoikeuksien käyttämiseen.
- 194 On nimittäin todettava, että kantaja vetoaa tältä osin ainoastaan S:n muistin heikkenemiseen vuosien 2007 ja 2009 välisenä aikana.
- 195 Kantaja ei voi kuitenkaan tehokkaasti vedota tällaiseen väitteeseen.
- 196 Riippumatta S:n ilmoitusten luotettavuudesta fysiologiselta kannalta ja hänen keskeisestä roolistaan kartelleissa, mitä kantaja ei kiistä ja minkä vuoksi hänen lausumiensa paikkansapitävyyttä voidaan epäillä niiden sisällöstä riippumatta, kantaja ei ole nimittäin mitenkään osoittanut, kuinka sen avulla, että sitä vastaan aloitetusta tutkintamenettelystä olisi ilmoitettu puoltatoista vuotta aiemmin ja tämä kymmenisen vuotta riidanalaisten tosiseikkojen tapahtumisen jälkeen, kantaja olisi kyennyt säilyttämään puolustuksensa tehokkuuden kontradiktorisessa vaiheessa.
- 197 Näin ollen kahdeksas kanneperuste, johon kantaja vetoaa riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi, on hylättävä.
- Seitsemäs kanneperuste, jonka mukaan hallinnollisen menettelyn kesto on käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatteen vastainen
- 198 Seitsemännen kanneperusteensa, joka esitetään riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi, yhteydessä kantaja vetoaa siihen, että hallinnollisen menettelyn kesto on käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatteen vastainen. Tutkinnan aloittamisen 12.2.2003 ja 18.3.2009 annetun väitetiedoksiannon välillä on kantajan mukaan kulunut kohtuuttoman pitkä aika eli yli kuusi vuotta.

- 199 Tällaista kestoa ei kantajan mukaan voida perustella asian monitahoisuudella. Kantajan mukaan komission ei myöskään olisi pitänyt keskeyttää hallinnollista menettelyä kantajan suhteen ja odottaa Akzo-oikeudenkäyntimenettelyn ratkaisua.
- 200 Kantajan mukaan tämä vaikutti sen puolustautumisoikeuksien käyttämiseen, koska yhtäältä vuonna 2009 AC-Treuhandin kokouksia ”johtaneen” S:n muistot olivat jo selvästi haalistuneet ja toisaalta sillä ei ollut enää tiettyjä rikkomisajanjaksoa koskevia asiakirjoja, koska asiakirjojen lakisääteisen säilytysvelvollisuuden määräaika, joka kantajan mukaan on Sveitsin oikeudessa kymmenen vuotta, oli päättynyt, joten se saattoi vain vaikeasti puolustautua komission väitteitä vastaan.
- 201 Komissio muistuttaa myöntäneensä riidanalaisen päätöksen 771 perustelukappaleessa, että tutkintavaihe oli kestänyt tavanomaista pidempään erityisolosuhteiden vuoksi, minkä perusteella sakkojen määrää alennettiin poikkeuksellisesti 1 prosentilla erityisesti kantajan osalta, ja toteaa, että sen piti odottaa Akzo-oikeudenkäyntimenettelyn ratkaisua, minkä vuoksi se ei ole vastuussa menettelyn kestosta.
- 202 Komissio väittää lisäksi, että vaikka sen katsottaisiin olevan vastuussa tästä kestosta, tämä ei voi aiheuttaa päätöksen kumoamista, koska tämä ei ole vaikuttanut kantajan puolustautumisoikeuksiin.
- 203 Tältä osin on muistutettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kohtuullisen käsittelyajan noudattaminen kilpailupolitiikkaa koskevissa hallinnollisissa menettelyissä on unionin oikeuden yleinen periaate, jonka noudattamista unionin tuomioistuimet valvovat (ks. em. asia Technische Unie v. komissio, tuomion 40 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen), ja tämä periaate perustuu ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 6 artiklan 1 kappaleeseen ja on vahvistettu perusoikeuskirjan 41 artiklassa.
- 204 Oikeuskäytännöstä ilmenee kuitenkin myös, että komission päätöksen kumoaminen ei ole menettelyn liian pitkän kestonkaan yhteydessä oikeudellisesti välttämätöntä, jos ei yksityiskohtaisesti osoiteta, että asianomaisten yritysten puolustautumismahdollisuuksia on heikennetty, eikä näin ollen ole mitään syytä katsoa, että menettelyn liian pitkä kesto olisi vaikuttanut komission päätöksen sisältöön (ks. vastaavasti em. asia Baustahlgewebe v. komissio, tuomion 49 kohta ja asia T-276/04, Compagnie maritime belge v. komissio, tuomio 1.7.2008, Kok., s. II-1277, 45 kohta).
- 205 Muussa tapauksessa kohtuullisen käsittelyajan periaatteen noudattamatta jättäminen ei vaikuta hallinnollisen menettelyn pätevyteen eikä riidanalaisen päätöksen laillisuuteen.
- 206 On muistutettava myös, että puolustautumisoikeuksien käyttämisestä koskevan mahdollisen esteen tutkimista ei pidä rajoittaa hallinnollisen menettelyn kontradiktoriseen vaiheeseen, vaan sen on ulotuttava koko tähän menettelyyn siten, että se koskee sen kokonaiskestoa (em. asia Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied v. komissio, tuomion 49 ja 50 kohta ja em. asia Technische Unie v. komissio, tuomion 54 ja 55 kohta).
- 207 Kantajan seitsemättä kanneperustetta, jonka mukaan käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatetta on loukattu ja johon se vetoaa riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi, on arvioitava näiden toteamusten valossa.
- 208 Nyt käsiteltävässä asiassa on kiistatonta, että – kuten tämän tuomion 11–19 kohdassa huomautetaan – komissio aloitti tutkintansa asiassa tarkastuksilla 12. ja 13.2.2003 ja jatkoi sitä asianomaisille yrityksille, myös kantajalle, osoitetuilla tietojensaantipyynnöillä 8.10.2007 ja että se osoitti niille väitetiedoksiannon 18.3.2009 ennen kuin se teki riidanalaisen päätöksen 11.11.2009.
- 209 On myös kiistatonta, että nyt käsiteltävässä asiassa hallinnollinen menettely koski kantajaa muodollisesti vasta komission 8.10.2007 päivätystä pyynnöstä alkaen.

- 210 Tämän vuoksi hallinnollinen menettely kesti kantajan osalta 8.10.2007 ja 11.11.2009 välisen ajan eli vähän yli kaksi vuotta.
- 211 Nyt käsiteltävän asian olosuhteissa menettelyn tällainen kesto ei unionin yleisen tuomioistuimen mukaan voi merkitä käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatteen valossa liian pitkää kesto, joten pelkästään tämä arvio voi olla riittävä syy hylätä kantajan seitsemäs kanneperuste, jonka mukaan käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatetta on loukattu ja johon se vetoaa riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi.
- 212 Kantaja vetoaa kuitenkin käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatteen loukkaamiseen ottaen huomioon kyseisen keston, ei 8.10.2007 lukien, joka koski sitä suoraan, vaan kyseessä olevia kartelleja yleisesti koskevan tutkinnan alusta eli 12. ja 13.2.2003 lukien, vaikei tutkinnan alku koskenut sitä.
- 213 Riippumatta siitä, loukataanko kyseessä olevia kartelleja yleisesti koskevan tutkinnan aloittamisen ja sen välillä, kun menettely alkoi koskea kantajaa, kuluneella ajalla käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatetta ja voidaanko komission katsoa olevan vastuussa tällaisesta loukkaamisesta, kantajan seitsemättä kanneperustetta, jonka mukaan käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatetta on loukattu ja johon se vetoaa riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi, ei voida hyväksyä.
- 214 Kuten tämän tuomion 206 kohdassa muistutetaan, unionin tuomioistuin on laajentanut käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatteen noudattamisen valvomisen kannalta merkityksellistä ajanjaksoa siten, että se alkaa komission tutkinnan alustavasta vaiheesta.
- 215 Vaikka oletettaisiin – kuten kantaja väittää ilman, että komissio olisi tätä kiistänyt –, että käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatteen noudattamista ei ole valvottava väitetiedoksiannosta lukien eikä ensimmäisestä kantajaa koskevasta tutkintatoimenpiteestä lukien vaan sen tutkinnan aloittamisesta lukien, joka koskee yleisesti kyseistä kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevää käyttäytymistä, on kuitenkin niin, että kantajan on riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi osoitettava, että hallinnollisen menettelyn kesto on vaikuttanut sen puolustautumisoikeuksien käyttämiseen ja että riidanalaisen päätöksen sisältö on sen vuoksi muuttunut.
- 216 On kuitenkin todettava, ettei kantaja vetoa yhteenkään tämänsuuntaiseen todisteeseen.
- 217 Kantaja ei ole nimittäin lainkaan osoittanut, että jos komissio olisi ottanut sen aiemmin osaksi tutkintaa, S olisi ollut taipuvainen antamaan aivan erisältöisen ilmoituksen eli sellaisen, jonka avulla kantaja olisi kyennyt paremmin käyttämään puolustautumisoikeuksiaan siten, että riidanalaisen päätöksen sisältö olisi muuttunut.
- 218 Tämän jälkeen on todettava, ettei kantaja ole esittänyt mitään tietoa sellaisten asiakirjojen luonteesta tai sisällöstä, joihin se olisi voinut vedota, jos se olisi säilyttänyt ne.
- 219 Kantaja ei voi myöskään pätevästi vedota yrityksiä mahdollisesti koskevan Sveitsin oikeuden mukaisen asiakirjojen säilyttämismääräyksen kesto, sillä se saattoi nyt käsiteltävässä asiassa aivan hyvin ennakoita tarpeen säilyttää tiettyjä asiakirjoja komission sitä vastaan esittämien väitteiden näkökulmasta, koska Organiset peroksidit -tapauksessa sille oli osoitettu 27.3.2003 väitetiedoksianto ja 10.12.2003 päätös, jossa todetaan rikkomisen, josta sen katsottiin olevan vastuussa.
- 220 Missään tapauksessa kantaja ei kiistä AC-Treuhand-kokousten, joita S johti ”vuoden 1999 puoliväliin” saakka, kilpailua rajoittavaa luonnetta, ja sen puolustuksen kannalta olennainen ajanjakso oli kyseisen vuoden toinen puolisko. Silloin, kun komission tutkinta alkoi koskea kantajaa eli 8.10.2007, sekä väitetiedoksiannon antamispäivänä eli 18.3.2009, asiakirjojen, joihin se vetoaa, säilytysaika ei ollut vielä kulunut vuoden 1999 toiseen puoliskoon liittyvien asiakirjojen osalta. Tämän vuoksi sillä piti olla vielä väitetiedoksiannon hetkellä hallussaan kaikki merkitykselliset asiakirjat ja se saattoi säilyttää ne

puolustautumisoikeuksiensa käyttämistä varten. Se ei voi myöskään väittää, että hallinnollisen menettelyn väitetty liiallinen kesto olisi vaikuttanut sen puolustautumisoikeuksien käyttämiseen tältä osin.

- 221 Näin ollen seitsemäs kanneperuste, johon kantaja vetoaa riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi, on hylättävä.

Kuudennen kanneperusteen ensimmäinen osa, jonka mukaan asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohtaa on rikottu

- 222 Kuudennen kanneperusteensa ensimmäisessä osassa kantaja väittää, että asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohtaa on rikottu sikäli kuin kahden sakon kokonaismäärä eli 348 000 euroa (kaksi kertaa 174 000 euroa), oli enemmän kuin 10 prosenttia sen riidanalaisen päätöksen antamista edeltäneen tilikauden liikevaihdosta, joka nyt käsiteltävässä asiassa vuonna 2008 oli 1 763 917 euroa.
- 223 Kantajan mukaan kyse on ainoastaan yhtenä kokonaisuutena pidettävästä kilpailusääntöjen rikkomisesta, joten molemmat sakot koskevat samaa rikkomista ja näiden kahden sakon yhteismäärä ei voi ylittää 10 prosenttia kokonaisliikevaihdosta.
- 224 Kantaja toteaa, että vaikka komissio esitteli väitetiedoksiannossa pitkästi yhtenä kokonaisuutena pidettävää kilpailusääntöjen rikkomista, se totesi riidanalaisessa päätöksessä ”kaksi samanaikaista mutta samankaltaista rikkomista” (riidanalaisen päätöksen 395) selittämättä tätä analyysin muuttumista, minkä vuoksi riidanalaisesta päätöstä rasittaa perusteluvollisuuden laiminlyönti.
- 225 Asiasisällön osalta komissio jätti kantajan mukaan soveltamatta arviointiperustetta, joka koskee sopimusten toisiaan täydentävyyttä, ja sovelsi riidanalaisessa päätöksessä sen sijaan vaatimusta kahden kartellin taloudellisen toisistaan riippuvuuden toteen näyttämisestä, vaikka yhtenä kokonaisuutena pidettävä monitahoinen kilpailusääntöjen rikkominen edellyttää yhteisen kilpailua rajoittavan tarkoituksen tavoittelemista.
- 226 Kuten riidanalaisesta päätöksestä ilmenee, kahta väitettyä rikkomista merkitsevät sopimukset ovat kantajan mukaan hyvin tiiviisti yhteydessä toisiinsa tuotteiden, joita käytetään toisiaan täydentävästi PVC:n osalta ja myydään samalle asiakasryhmälle, sopimusten sisällön, tavoitellun päämäärän, henkilöiden, S:n roolin, tapahtumien kulun ja maantieteellisen ulottuvuuden suhteen.
- 227 Toissijaisesti kantaja vetoaa in dubio pro reo -periaatteeseen, jota sovelletaan siihen, syyllistykö se yhteen vai useampaan rikkomiseen. Nyt käsiteltävässä asiassa epäilyksen siitä, oliko olemassa kaksi rikkomista, olisi koiduttava kantajan eduksi.
- 228 Komissio myöntää muuttaneensa kantaansa rikkomista merkitsevän käyttäytymisen yhtenäisyydestä riidanalaisessa päätöksessä verrattuna väitetiedoksiantoon mutta vahvistaa toimineensa näin tutkittuaan asiaa uudelleen ottaen huomioon eri asianosaisten, myös kantajan, vastauksissaan väitetiedoksiantoon esittämän vastakkaisen mielipiteen.
- 229 Komissio muistuttaa tässä yhteydessä todenneensa riidanalaisessa päätöksessä, että kahden rikkomisen osalta kokoukset pidettiin erikseen ja niiden kestot olivat erilaiset, kyseessä olivat – kemiallisten ja fysikaalisten ominaisuuksiensa, hintojensa, käyttötarkoituksiensa ja asiakaskuntansa suhteen – erilaiset tuotteet ja että tietyt yritykset osallistuivat ainoastaan yhteen rikkomiseen ja olivat asiakkaita markkinoilla, jota toinen rikkominen koski.

– Alkuhuomautukset

- 230 Aluksi on muistutettava, että tiettyjen lainvastaisten toimien luokitteluun niin, että ne muodostavat yhden ja saman rikkomisen, tai niin, että ne muodostavat useita eri rikkomisia, ei lähtökohtaisesti ole yhdentekevää mahdollisesti määrättävän seuraamuksen kannalta, koska usean erillisen rikkomisen toteaminen voi johtaa useiden eri sakkojen määräämiseen niin, että kussakin tapauksessa sovelletaan asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdassa säädettyjä rajoituksia ja noudatetaan näin ollen 10 prosentin enimmäismäärää päätöksen tekemistä edeltävän tilikauden liikevaihdosta (yhdistetyt asiat T-71/03, T-74/03, T-87/03 ja T-91/03, Tokai Carbon ym. v. komissio, tuomio 15.6.2005, 118 kohta, ei julkaistu oikeustapauskoelmassa; asia T-15/02, BASF v. komissio, tuomio 15.3.2006, Kok., s. II-497, 70 ja 158 kohta ja em. asia Amann & Söhne ym. v. komissio, tuomion 94 kohta).
- 231 Komissio voi todeta yhdessä ja samassa päätöksessä kaksi erillistä rikkomista ja määrää kahdet sakot, joiden yhteismäärä ylittää asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdassa vahvistetun 10 prosentin enimmäismäärän, kunhan kunkin sakon määrä ei ylitä kyseistä enimmäismäärää.
- 232 Edellä mainitun 10 prosentin enimmäismäärän soveltamisen kannalta on nimittäin samantekevää, onko unionin kilpailusääntöjen erilaisista rikkomisista määrätty seuraamuksia yhdessä ainoassa menettelyssä vai eri aikoina toimitetuissa, erillisissä menettelyissä, koska 10 prosentin enimmäismäärää sovelletaan jokaiseen EY 81 artiklan rikkomiseen (asia T-68/04, SGL Carbon v. komissio, tuomio 8.10.2008, Kok., s. II-2511, 132 kohta).
- 233 Nyt käsiteltävässä asiassa kuudennen kanneperusteen ensimmäisen osan arvioimiseksi on siis riittävää tutkia, osoittiko komissio kahden erillisen rikkomisen olemassaolon eikä pelkästään yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen olemassaoloa, kuten kantaja väittää.

– Kahden rikkomisen olemassaolo

- 234 Riidanalaisesta päätöksestä ilmenee, että komissio totesi nyt käsiteltävässä asiassa kaksi erillistä kilpailusääntöjen rikkomista sen jälkeen, kun se esitti 3–8 perustelukappaleessa toteamuksia kyseessä olevista markkinoista, 75–77 perustelukappaleessa toteamuksia kyseessä olevista tuotteista, 388–394 perustelukappaleessa toteamuksia sen mukaan tältä osin sovellettavista periaatteista ja 395–404 perustelukappaleessa toteamuksia niiden soveltamisesta nyt käsiteltävässä asiassa.
- 235 Tämän vuoksi on aivan aluksi hylättävä kantajan väite, johon kantaja vetoaa – esittämättä sen tueksi mitään todisteita – viittaamalla väitetiedoksiantoon ja vetoamalla tältä osin puolustautumisoikeuksien loukkaamiseen ja jonka mukaan riidanalaisen päätöksen perustelut ovat puutteelliset kahden erillisen rikkomisen olemassaolon osalta.
- 236 Riidanalaisesta päätöksestä nimittäin ilmenee, että komissio esitti eri perusteita, joista olennaisimmat mainitaan 396–401 perustelukappaleessa, sille toteamukselleen, että tinastabilisaattoreiden markkinoita koskeva rikkominen oli samanaikainen ja samankaltainen kuin ESBO/estereiden markkinoita koskeva rikkominen mutta siihen nähden erillinen, kun huomioon otetaan lähinnä sellaisen kokonaissuunnitelman puuttuminen, jonka tarkoituksena on kilpailun vääristäminen, kyseessä olevien markkinoiden ja tuotteiden erot sekä kahden kartellin riippumattomuus toisistaan erityisesti rikkomisten keston, osallistujien ja eri salaisten kokousten päivämäärien suhteen.
- 237 Aineellisen kysymyksen osalta kantaja väittää lähinnä, että kaksi väitettyä rikkomista liittyivät läheisesti toisiinsa siten, että ne johtuivat kokonaissuunnitelmasta, eli että ne muodostivat tosiasiallisesti yhden ainoan rikkomisen.

- 238 Tältä osin on aluksi muistutettava, että yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen käsite koskee tilannetta, jossa useat yritykset ovat osallistuneet rikkomiseen, joka muodostuu jatkuvasta käyttäytymisestä, jolla on yksi ainoa taloudellinen tavoite eli kilpailun vääristäminen, tai itsenäisistä rikkomisista, joita yhdistävät sama tarkoitus (kaikilla osatekijöillä sama tarkoitus) ja samat subjektit (samat yritykset, jotka ovat tietoisia yhteiseen tarkoitukseen osallistumisesta) (asia T-53/03, BPB v. komissio, tuomio 8.7.2008, Kok., s. II-1333, 257 kohta ja em. asia Amann & Söhne ja Cousin Filtrerie v. komissio, tuomion 89 kohta).
- 239 Tämän jälkeen on todettava, että EY 81 artiklan 1 kohdan rikkomisen voi johtua paitsi yksittäisestä toimenpiteestä, myös useista toimenpiteistä tai jopa jatkuvasta käyttäytymisestä. Tämän tulokannan oikeellisuutta ei voida kiistää sillä perusteella, että yksi tai useampi osatekijä tästä useiden toimenpiteiden sarjasta tai tästä jatkuvasta käyttäytymisestä voisi sellaisenaankin ja erikseen tarkasteltuna merkitä kyseisen määräyksen rikkomista. Kun eri toimenpiteet kuuluvat ”kokonaissuunnitelmaan”, koska niillä on sama tavoite vääristää kilpailua yhteismarkkinoiden sisällä, komissiolla on oikeus kohdistaa vastuu näistä toimenpiteistä sen mukaan, miten yritykset ovat osallistuneet kilpailusääntöjen rikkomiseen kokonaisuutena arvioiden (em. yhdistetyt asiat Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomion 258 kohta).
- 240 On myös täsmennettävä, että saman tavoitteen käsitettä ei voida määrittää yleisellä viittauksella kilpailun vääristymiseen kyseisillä rikkomisen kohteena olevilla markkinoilla, koska kilpailun rajoittaminen muodostaa tavoitteena tai vaikutuksena olennaisen tekijän kaikessa käyttäytymisessä, joka kuuluu EY 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan. Saman tavoitteen tällainen määritelmä uhkaa evätä yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatkuvan kilpailusääntöjen rikkomisen käsitteeltä osan sen merkityksestä, koska sen seurauksena on se, että useat käyttäytymiset, jotka koskevat jotakin talouden alaa ja jotka on kielletty EY 81 artiklan 1 kohdassa, pitäisi systemaattisesti luokitella yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen osatekijöiksi (asia T-208/06, Quinn Barlo ym. v. komissio, tuomio 30.11.2011, Kok., s. II-7953, 149 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 241 Näin ollen eri toimien luokittelukseksi yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi rikkomiseksi on selvitettävä, täydentävätkö ne toisiaan siinä mielessä, että kunkin niistä tarkoituksena on vastata yhteen tai useampaan tavanomaisen kilpailun seuraukseen, ja myötävaikuttavatko ne vuorovaikutteisesti kaikkien toimijoiden haluamien kilpailuvastaisten vaikutusten toteuttamiseen sellaisen kokonaissuunnitelman puitteissa, jolla on sama tavoite. Tässä on otettava huomioon kaikki seikat, joilla voidaan osoittaa tällainen yhteys tai asettaa se kyseenalaiseksi, esimerkiksi soveltamisajanjakso, sisältö (käytetyt menetelmät mukaan lukien) ja vastaavasti asianomaisten eri toimien tavoite) (ks. em. asia Amann & Söhne ja Cousin Filtrerie v. komissio, tuomion 92 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 242 Komissio voi siis objektiivisin perustein aloittaa kaksi erillistä menettelyä, todeta erilliset rikkomiset ja määrätä useita erillisiä sakkoja (ks. em. asia Amann & Söhne ja Cousin Filtrerie v. komissio, tuomion 93 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 243 Näiden toteamusten valossa on arvioitava kantajan väitettä, jossa riitautetaan kahden erillisen rikkomisen olemassaolo ja vedotaan yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen olemassaoloon, joka kuuluu ”kokonaissuunnitelmaan”.
- 244 Tältä osin on todettava ensimmäiseksi, ettei kantaja voi pätevästi vedota siihen, että molemmat kartellit ovat osa jatkuvaa käyttäytymistä, jolla on yksi ainoa taloudellinen tavoite eli kilpailun vääristäminen. Kuten tämän tuomion 240 kohdassa muistutetaan, saman tavoitteen käsitettä ei voida määrittää yleisellä viittauksella kilpailun vääristymiseen kyseisillä rikkomisen kohteena olevilla markkinoilla, koska kilpailun rajoittaminen muodostaa tavoitteena tai vaikutuksena olennaisen tekijän kaikessa käyttäytymisessä, joka kuuluu EY 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan. Saman tavoitteen tällainen määritelmä uhkaa evätä yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatkuvan kilpailusääntöjen rikkomisen käsitteeltä osan sen merkityksestä, koska sen seurauksena nyt käsiteltävässä asiassa olisi se, että useat

käyttäytymiset, jotka koskevat samaa talouden alaa eli nyt käsiteltävässä asiassa lämpöstabiliisaattoreiden alaa ja jotka on kielletty EY 81 artiklan 1 kohdassa, pitäisi systemaattisesti luokitella yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen osatekijöiksi.

- 245 Myöskään ei ole kiistetty sitä, että AC-Treuhand-kokouksiin osallistuivat samojen yritysten edustajat, olipa kyse tinastabilisaattoreiden markkinoista tai ESBO/esterien markkinoista. Tiedot tinastabilisaattoreita koskevista kokouksista edustettuina olleet yritykset olivat nimittäin edustettuina myös ESBO/esterien alaa koskevista kokouksista, toisin sanoen Akzo-, Elf Aquitaine-, Chemtura- ja BASF-konserneihin kuuluvat yhtiöt.
- 246 Todettujen rikkomisten päätekijöiden osalta toimijat olivat kuitenkin vain osittain samoja. On nimittäin korostettava, että tietyt yritykset osallistuivat kahdesta kartellista vain yhteen. Yritykset MRF Michael Rosenthal ja Reagens sekä Baerlocher-konserniin kuuluvat yritykset osallistuivat ainoastaan tinastabilisaattoreita koskevaan kartelliin, kun taas yritykset Faci ja GEA-konserniin kuuluvat yritykset osallistuivat ainoastaan ESBO/estereiden alaa koskevaan kartelliin.
- 247 On myös korostettava, että tietyt yrityksiä, jotka osallistuivat sekä tinastabilisaattoreita että ESBO/esterien alaa koskeviin AC-Treuhand-kokouksiin, eivät välttämättä edustaneet samoina ajanjaksoina samat luonnolliset henkilöt molempien kartellien osalta, kuten riidanalaisen päätöksen liitteessä I esitetyistä taulukoista ilmenee.
- 248 Tämän seurauksena huolimatta siitä, että osa kyseessä olevista yrityksistä oli samoja, on poissuljettua, että kaikki kyseessä olevat yritykset ja niiden edustajat olisivat olleet tietoisia osallistumisesta yhteiseen tavoitteeseen, joka on ominaista yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen olemassaololle.
- 249 Toiseksi on muistutettava, että erillisten vaikkakin lähekkäisten tuotemerkkinoiden olemassaolo on merkityksellinen arviointiperuste määritettäessä EY 81 artiklan rikkomisen alaa ja näin ollen niiden samanlaisuutta (ks. asia T-11/05, Wieland-Werke ym. v. komissio, tuomio 19.5.2010, 83 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen, ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).
- 250 Vaikka nyt käsiteltävässä asiassa ei ole kiistetty, että kyseessä olevat tuotemerkkinat ovat vähintään lähimarkkinoita, kyseessä olevien tuotteiden eli tinastabilisaattoreiden, ESBO:n ja esterien ei kuitenkaan voida katsoa kuuluvan samoille markkinoille, jotta voitaisiin todeta yhtenä kokonaisuutena pidettävän rikkomisen olemassaolo.
- 251 Riippumatta niiden kemiallisista tai fysikaalisista ominaisuuksista ja niiden sovelluksista, on todettava aluksi, että kuten tämän tuomion 245 kohdassa todetaan, ainoastaan alan suuret eurooppalaiset konsernit toimittivat sekä tinastabilisaattoreita että ESBO:a ja estereitä.
- 252 Asiakirja-aineistoon toimitetuista eri asiakirjoista ja siitä, että kyseessä olevista tuotteista riippuen pidettiin kaksi eri kokousta, ilmenee, että käytetyt hinnat, jotka nyt käsiteltävässä asiassa vahvistettiin lainvastaisesti kilpailijoiden välillä, erosivat selvästi toisistaan riippuen siitä, olivatko kyseessä tinastabilisaattorit vai ESBO/esterien ala.
- 253 On lisäksi korostettava – kuten komissio väitti perustellusti ja mitä kantaja ei kiistä aineellisesti – että Baerlocherin ja Reagensin kaltaiset yritykset olivat samanaikaisesti sekä tinastabilisaattoreiden toimittajia että ESBO:n ja esterien ostajia.
- 254 Tämän vuoksi kiistääkseen yhtenä kokonaisuutena pidettävän kilpailusääntöjen rikkomisen olemassaolon ja todetakseen kahden erillisen rikkomisen, joista yksi koski tinastabilisaattoreita ja toinen ESBO/esterien alaa, olemassaolon komissio katsoi perustellusti, että nämä tuotemerkkinat erosivat toisistaan.

- 255 Kolmanneksi on korostettava, ettei se, että kaksi kartellia oli mahdollisesti koskenut kaksia erillisiä tuotemarkkinoita, sulje välttämättä pois sitä, että ne kuuluisivat samaan kokonaisuunnitelmaan, sikäli kuin voidaan todeta, että ne täydentävät toisiaan ehdollisuuden tai koordinaation suhteen.
- 256 Kyseessä olevia eri toimia ei voida luokitella yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi rikkomiseksi, kun ne eivät täydennä toisiaan siinä mielessä, että kunkin niistä tarkoituksena ei ole vastata yhteen tai useampaan tavanomaisen kilpailun seuraukseen, eivätkä ole myötävaikuttaneet vuorovaikutteisesti kaikkien toimijoiden haluamien kilpailunvastaisten vaikutusten toteuttamiseen sellaisen kokonaisuunnitelman puitteissa, jolla on sama tavoite.
- 257 Aluksi on muistutettava – kuten tämän tuomion 253 kohdassa korostetaan ja mitä kantaja ei kiistä –, että tietyt yritykset, jotka osallistuivat yhteen kahdesta kartellista, tekivät hankintoja toiseen kartelliin osallistuvilta yrityksiltä.
- 258 Kuten kantaja väittää vastauksessaan väitetiedoksiintoon, tinastabilisaattoreita koskevaan kartelliin osallistuneille yrityksille, kuten Baerlocher ja Reagensille, olisi ollut absurdia osallistua yhtenä kokonaisuutena pidettävän kilpailusääntöjen rikkomisen muodostavaan kokonaiskartelliin, koska ne olivat asiakkaita ESBO/esterien alalla ja kärsivät näin ollen sen haittavaikutuksista, paitsi jos katsotaan, että nämä yritykset säästyivät kartellin vaikutuksilta viimeksi mainitulla alalla, mihin kantaja ei kuitenkaan vetoa pyrkiessään osoittamaan kokonaisuunnitelman olemassaolon eikä se missään tapauksessa ilmene mistään asiakirjasta.
- 259 Tämän jälkeen on korostettava sitä, etteivät molemmat kartellit kestäneet yhtä kauan. Riippumatta siitä, minä päivinä ne tarkkaan ottaen päättyivät, ja siitä, että kantajan voitiin katsoa olevan vastuussa näistä kahdesta kartellista vasta 1.12.1993 alkaen, jolloin se tuli Fidesin sijaan, kantaja ei nimittäin kiistä sitä, että tinastabilisaattorialan kartelli alkoi helmikuussa 1987, kun taas ESBO/esterien alan kartelli alkoi vasta syyskuussa 1991.
- 260 Tästä seuraa, että näiden kahden kartellin jäsenillä ei voinut olla yhteistä hanketta tai tavoitetta, jolla olisi pyritty kilpailun koordinoitua ja täydelliseen poistamiseen molemmilla merkityksellisillä markkinoilla (ks. vastaavasti asia T-43/02, Jungbunzlauer v. komissio, tuomio 27.9.2006, Kok., s. II-3435, 312 kohta).
- 261 Lopuksi on korostettava – kuten riidanalaisen päätöksen liitteessä I olevista taulukoista ilmenee, minkä kantaja itsekin myöntää välillisesti mutta väistämättä kannekirjelmässään –, että sen lisäksi, ettei melkein yhtäkään tinastabilisaattoreita koskevaa kokousta pidetty samana päivänä kuin ESBO/esterien alaa koskevaa kokousta, oli erityisesti niin, että vaikka nämä kokoukset pidettiin usein lähekkäisinä ajankohtina, niiden välillä oli useita päiviä tai jopa yli viikko.
- 262 Tästä ilmenee erittäin selvästi, että näiden kahden kartellin jäsenillä ei voinut olla yhteistä hanketta tai tavoitetta, jolla olisi pyritty kilpailun koordinoitua ja täydelliseen poistamiseen molemmilla merkityksellisillä markkinoilla.
- 263 Näiden seikkojen valossa on todettava, että komissio on osoittanut riittävän varmasti kahden erillisen rikkomisen olemassaolon, joten kantajan väite, jonka mukaan tätä koskevan epäilyksen olisi koiduttava sen hyödyksi, on hylättävä, eikä komissio ole näin ollen tehnyt mitään virhettä, kun se totesi riidanalaisen päätöksen 401 perustelukappaleessa yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatkettun EY 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan rikkomisen tinastabilisaattoreiden osalta ja erillisen yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatkettun rikkomisen ESBO/esterien alan osalta.
- 264 Lopuksi on korostettava, etteivät kantajan muut väitteet voi kyseenalaistaa edellä esitettyjen seikkojen kokonaisuutta.

- 265 Tässä yhteydessä merkitystä ei ole kilpailusääntöjä rikkovien menettelytapojen, joista kantajan voidaan katsoa olevan vastuussa, samalla tavoitteella eikä sillä, että yksi ainoa henkilö eli S oli ”johtanut” molempia kartelleja, eikä sillä, ettei kantaja toiminut kummallakaan näistä kyseessä olevista markkinoista, kun otetaan huomioon kantajan erityinen rooli niiden rikkomisten toteuttamisessa, joiden erillisyyden komissio on osoittanut oikeudellisesti riittävällä tavalla.
- 266 Lisäksi päinvastaisen ratkaisun avulla kantajan kaltaiset konsulttiyhtiöt voisivat moninkertaistaa saman henkilön toteuttaman kilpailua rajoittavan toiminnan, jolla on sama tarkoitus, erillisillä markkinoilla ja jopa lähimarkkinoilla siten, että riskinä on pelkästään yksi ainoa seuraamus, mikä ei olisi lainkaan tyydyttävää kilpailusääntöjen tehokkuuden ja ehkäisevän vaikutuksen vaatimusten kannalta.
- 267 Näin ollen on hylättävä kuudennen kanneperusteen ensimmäinen osa sekä kaikki kanneperusteet, joihin kantaja vetoaa riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi.

Vaatimukset riidanalaisen päätöksen muuttamiseksi määrättyjen sakkojen suuruuden osalta

- 268 Toissijaisten vaatimustensa, jotka koskevat riidanalaisen päätöksen muuttamista sille määrättyjen sakkojen suuruuden osalta, tueksi kantaja vetoaa neljään kanneperusteeseen sekä viidennen kanneperusteen toiseen osaan, joista ensimmäinen koskee arviointivirhettä rikkomisten keston osalta (ensimmäinen kanneperuste); toinen hallinnollisen menettelyn kesto (seitsemäs kanneperuste); kolmas komission velvollisuutta määrätä nyt käsiteltävän asian olosuhteissa ainoastaan symbolinen sakko (neljäs kanneperuste); neljäs vuoden 2006 suuntaviivojen rikkomista sakon perusmäärän laskennassa (viides kanneperuste) ja viides kyseisten suuntaviivojen rikkomista sen maksukyvyyn laskennassa (kuudennen kanneperusteen toinen osa).

Ensimmäinen kanneperuste, joka koskee arviointivirhettä rikkomisten keston osalta

- 269 Ensimmäisessä kanneperusteessaan kantaja väittää, että komissio arvioi rikkomisten kestoja virheellisesti, sillä kantajan mukaan rikkomiset eivät jatkuneet 21.3.2000 saakka tinastabilisaattoreiden osalta eivätkä 26.9.2000 saakka ESBO/esterien alan osalta.
- 270 Tältä osin on muistutettava, että tämän tuomion 48–164 kohdassa todetaan, että komissio osoitti riidanalaisessa päätöksessä oikeudellisesti riittävällä tavalla, että kilpailua rajoittava käyttäytyminen jatkui ainakin 11.11.1999 saakka.
- 271 Jos oletetaan, että ensimmäinen kanneperuste on perusteltu, se voi siis menestyä ainoastaan, mitä tulee 11.11.1999 ja 21.3.2000 väliseen ajanjaksoon tinastabilisaattoreiden osalta sekä 11.11.1999 ja 26.9.2000 väliseen ajanjaksoon ESBO/esterien alan osalta.
- 272 On lisäksi todettava erityisesti kantajan ennen istuntoa unionin yleisen tuomioistuimen kysymykseen antaman kirjallisen vastauksen ja sen perusteella, ettei kantaja esittänyt mitään vastalauseita tältä osin laaditun istuntopöytäkirjan osalta, että ensimmäisessä kanneperusteessaan kantaja ei vaadi niinkään riidanalaisen päätöksen kumoamista vaan sille kyseisessä päätöksessä määrättyjen sakkojen määrän alentamista unionin yleisen tuomioistuimen käyttäessä täyttä harkintavaltaansa.
- 273 Tämän vuoksi tämä kanneperuste ei voi menestyä riidanalaisen päätöksen muuttamiseksi kantajalle määrättyjen sakkojen suuruuden osalta.
- 274 Kuten riidanalaisen päätöksen 713 ja 751–753 perustelukappaleesta ilmenee, sakon määrää, joka on vahvistettu kiinteämääräisenä rikkomisten vakavuuden ja keston perusteella, on nimittäin komission laskennan loppuvaiheessa alennettu huomattavasti asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan mukaisesti.

275 Näin ollen riidanalaisessa päätöksessä määrättyjen sakkojen lopullista määrää ei voida vuoden 2006 suuntaviivojen mukaisesti alentaa lisää sen perusteella, että rikkomisen kesto mahdollisesti alenee kyseessä olevien lyhyiden ajanjaksojen osalta.

276 Näin ollen ensimmäinen kanneperuste, johon kantaja vetoaa riidanalaisen päätöksen muuttamiseksi sille määrättyjen sakkojen suuruuden osalta, on hylättävä tehottomana.

Seitsemäs kanneperuste, joka koskee hallinnollisen menettelyn kestoja

277 Seitsemännen kanneperusteensa yhteydessä kantaja vetoaa käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatteeseen ja moittii komissiota hallinnollisen menettelyn liiallisesta kestosta ensisijaisesti riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi ja toissijaisesti sen muuttamiseksi sille määrättyjen sakkojen suuruuden osalta.

278 Koska tämä kanneperuste on hylätty riidanalaisen päätöksen kumoamisen osalta, käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatteen mahdollinen loukkaaminen voisi johtaa ainoastaan kantajalle riidanalaisessa päätöksessä määrättyjen sakkojen määrän muuttamiseen.

279 Käyttäessään täyttä harkintavaltaansa unionin yleinen tuomioistuin kuitenkin katsoo, ettei kantajalle riidanalaisessa päätöksessä määrättyjen sakkojen määrää ole alennettava enempää kuin komissio on jo tehnyt, sillä kantajan väittämällä käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatteen loukkaamisella ei ole ollut mitään vaikutusta sen puolustautumisoikeuksien käyttämiseen.

280 Näin ollen tämä kanneperuste ei voi menestyä.

281 Jotta tämä kanneperuste voisi olla tehokas päätöksen muuttamiseksi, kantajan pitäisi joka tapauksessa osoittaa, että komissio on loukannut käsittelyaikojen kohtuullisuuden periaatetta.

282 Tässä tuomiossa kuitenkin todetaan, ettei kantaja ole näyttänyt omalta osaltaan toteen tällaista loukkaamista.

283 Näin ollen seitsemäs kanneperuste, johon kantaja vetoaa riidanalaisen päätöksen muuttamiseksi sille määrättyjen sakkojen suuruuden osalta, on hylättävä.

Neljäs kanneperuste, joka koskee komission velvollisuutta määrätä nyt käsiteltävän asian olosuhteissa ainoastaan symbolinen sakko

284 Neljännessä kanneperusteessaan kantaja väittää, että komission olisi pitänyt määrätä sille ainoastaan symbolinen sakko, koska EY 81 artiklan soveltaminen siihen ei ollut ennakoitavissa, koska vuoden 2006 suuntaviivoissa myönnetään komissiolle tämä mahdollisuus ja koska se määräisi sille ainoastaan symbolisen sakon Organiset peroksidit -tapauksessa.

285 Nyt käsiteltävässä asiassa tämä kanneperuste ei voi menestyä.

286 Komissiota ei nimittäin voida moittia sellaisen väitetyn velvollisuuden laiminlyömisestä, jonka mukaan nyt käsiteltävässä asiassa olisi määrättävä ainoastaan symbolinen sakko.

287 On totta, että vuoden 2006 suuntaviivojen 36 kohdan mukaan ”komissio voi määrätä tietyissä tapauksissa symbolisen sakon”, ja ”tällaisen symbolisen sakon määrääminen on perusteltava päätöksessä”.

- 288 Saman kohdan sanamuodosta ilmenee kuitenkin ilmiselvästi, että symbolisen sakon myöntäminen ei ole missään olosuhteissa komission velvollisuus vaan pelkästään sen harkintavaltaan kuuluva mahdollisuus, sanotun estämättä unionin yleisen tuomioistuimen täyden harkintavaltansa puitteissa toteuttamaa valvontaa.
- 289 Komission väitetty velvollisuus määrätä nyt käsiteltävässä asiassa ainoastaan symbolinen sakko ei voi johtua myöskään komission aiemmasta päätöskäytännöstä, erityisesti kantajalle Orgaaniset peroksidit -tapauksessa määrätystä sakosta.
- 290 Vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee nimittäin, että se, että komissio on aikaisemmin soveltanut tietyn tasoisia sakkoja tietyn tyyppisiin rikkomisiin, ei voi merkitä sitä, etteikö se voisi nostaa tätä sakkojen tasoa asetuksessa N:o 1/2003 vahvistetuissa rajoissa, jos tämä on tarpeen unionin kilpailupolitiikan täytäntöönpanon varmistamiseksi, vaan unionin kilpailulainsäädännön tehokas soveltaminen edellyttää päinvastoin sitä, että komissio voi milloin tahansa mukauttaa sakkojen tasoa tämän politiikan tarpeita vastaavaksi (yhdistetyt asiat C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P-C-208/02 P ja C-213/02 P, Dansk Rørdindustri ym. v. komissio, tuomio 28.6.2005, Kok., s. I-5425, 169 ja 227 kohta ja asia C-3/06 P, Groupe Danone v. komissio, tuomio 8.2.2007, Kok., s. I-1331, 90 kohta).
- 291 Tätä toteamusta ei voi kyseenalaistaa kantajan väite, jonka mukaan riidanalaisessa päätöksessä määrättyt sakot eivät olleet ennakoitavissa.
- 292 Sikäli kuin tämä väite on samansisältöinen kuin väite, jonka kantaja esitti kolmannen kanneperusteen tueksi, jonka mukaan EY 81 artiklaa on rikottu ja nullum crimen, nulla poena sine lege -periaatetta on loukattu, se on samoin hylättävä tämän tuomion 43–46 kohdassa esitetyillä perusteilla.
- 293 Näin ollen neljäs kanneperuste, johon kantaja vetoaa riidanalaisen päätöksen muuttamiseksi sille määrättyjen sakkojen suuruuden osalta, on hylättävä.
- Viides kanneperuste ja kuudennen kanneperusteen toinen osa, joiden mukaan vuoden 2006 suuntaviivoja on rikottu
- 294 Viidennessä kanneperusteessa ja kuudennen kanneperusteen toisessa osassa kantaja väittää, että komissio rikkoi vuoden 2006 suuntaviivoja sikäli kuin yhtäältä sille riidanalaisessa päätöksessä määrättyjä sakkoja ei olisi pitänyt vahvistaa kiinteämääräisinä vaan rikkomisiin liittyvien palvelujen tarjoamisesta saatujen korvausten perusteella vuoden 2006 suuntaviivoissa esitetyn menetelmän mukaisesti ja toisaalta komission olisi pitänyt ottaa huomioon sen maksukyky vuoden 2006 suuntaviivojen 35 kohdassa tarkoitettulla tavalla.
- 295 Nyt käsiteltävässä asiassa viides kanneperuste ja kuudennen kanneperusteen toinen osa eivät voi menestyä.
- 296 Ensimmäiseksi on nimittäin katsottava, että kantajan viides kanneperuste perustuu virheelliseen oletukseen.
- 297 On totta, että vuoden 2006 suuntaviivojen mukaisesti ”rajoittamatta [suuntaviivojen] 37 kohdan soveltamista komissio käyttää seuraavaa kaksivaiheista menettelyä yrityksille tai yritysten yhteenliittymille määrättävän sakon laskennassa” eli ”ensiksi komissio määrittää perusmäärän kullekin yritykselle” ja ”toiseksi komissio voi mukauttaa perusmäärää korottamalla tai alentamalla sitä”, ja sakon perusmäärä ”lasketaan myyntiarvon perusteella” suhteessa rikkomisen vakavuuteen ja ”määrittääkseen sakon perusmäärän komissio käyttää sellaisten rikkomiseen suoraan tai epäsuorasti liittyvien tavaroiden tai palveluiden myyntiarvoa, jotka yritys on myynyt Euroopan talousalueen (ETA)

- alueella sijaitsevalla asian kannalta merkityksellisellä maantieteellisellä alueella – – yleensä – – sen ajanjakson viimeisenä täytenä vuotena, jona yritys osallistui rikkomiseen” (vuoden 2006 suuntaviivojen 9–13 kohta).
- 298 Suuntaviivat ovat väline, jolla pyritään täsmentämään ylemmätasoisia oikeutta noudattaen perusteet, joita komissio aikoo soveltaa käyttäessään asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdassa säädettyä harkintavaltaansa sakkojen vahvistamisessa. Suuntaviivat eivät ole sakkojen määräämisestä tehdyn päätöksen oikeudellinen perusta, koska kyseinen päätös perustuu asetukseen N:o 1/2003, vaan niissä määritetään yleisellä ja abstraktilla tasolla menetelmä, johon komissio on sitoutunut, kun se vahvistaa kyseisellä päätöksellä määrättyjen sakkojen suuruuden, ja varmistetaan täten yritysten oikeusvarmuus (ks. yhdistetyt asiat T-259/02-T-264/02 ja T-271/02, Raiffeisen Zentralbank Österreich ym. v. komissio, tuomio 14.12.2006, Kok., s. II-5169, 219 ja 223 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 299 Vaikka suuntaviivoja ei siis voida pitää oikeussääntöinä, joita hallinto on joka tapauksessa velvollinen noudattamaan, niissä vahvistetaan kuitenkin käytännesääntöjä, joissa ilmaistaan noudatettava käytäntö ja joista hallinto ei voi poiketa erityistapauksessa esittämättä perusteluja (ks. vastaavasti asia C-397/03 P, Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients v. komissio, tuomio 18.5.2006, Kok., s. I-4429, 91 kohta ja em. asia Romana Tabacchi v. komissio, tuomion 72 kohta).
- 300 Suuntaviivojen antamiseen perustuva komission oman harkintavallan rajoittaminen ei ole kuitenkaan ristiriidassa sen kanssa, että komissiolla on edelleen huomattavasti harkintavaltaa (ks. asia T-44/00, Mannesmannröhren-Werke v. komissio, tuomio 8.7.2004, Kok., s. II-2223, 246, 274 ja 275 kohta).
- 301 Komissio totesi tästä vuoden 2006 suuntaviivojen 37 kohdassa, että ”vaikka [kyseis]issä suuntaviivoissa esitellään yleiset sakon laskentamenetelmät, erityistapauksissa voi olla kuhunkin asiaan liittyvien erityispiirteiden vuoksi tai pelotevaikutuksen aikaansaamiseksi perusteltua, että komissio poikkeaa näistä menetelmistä”.
- 302 On kuitenkin todettava, että nyt käsiteltävässä asiassa kantaja ei toiminut markkinoilla, joita rikkomiset koskivat, joten rikkomiseen suoraan tai epäsuorasti liittyvien palveluiden myynnin arvo oli nolla tai ei edustanut kantajan kyseessä oleviin rikkomisiin osallistumisen vaikutusta kyseessä oleville markkinoille.
- 303 Näin ollen komissiolle oli mahdotonta ottaa huomioon kantajan myynnin arvoa kyseessä olevilla markkinoilla eikä se voinut myöskään ottaa huomioon kantajan saamien palkkioiden määrää, koska ne eivät edustaneet millään tavalla kyseistä arvoa.
- 304 Näiden käsiteltävän asian erityispiirteiden vuoksi komissio saattoi tai sen jopa piti poiketa vuoden 2006 suuntaviivoissa esitetystä menetelmästä kyseisten suuntaviivojen 37 kohdan perusteella (ks. vastaavasti ja analogisesti asia C-76/06 P, Britannia Alloys & Chemicals v. komissio, tuomio 7.6.2007, Kok., s. I-4405, 30 kohta).
- 305 Näin ollen komissio poikkesi perustellusti vuoden 2006 suuntaviivoissa esitetystä menetelmästä, kun se vahvisti sakkojen määrän kiinteämääräisesti ja lopulta asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdassa mainitun enimmäismäärän rajoissa.
- 306 On totta, että komissio voi vedota suuntaviivojen 37 kohtaan ainoastaan, jos se esittää kyseisessä päätöksessä riittävät perustelut ja sakon suuruuden määrittämisessä käyttämänsä arviointiperusteet.
- 307 Nyt käsiteltävässä asiassa on kuitenkin kiistatonta, että komissio esitti riidanalaisen päätöksen 746–751 perustelukappaleessa riittävät perustelut kantajalle määrättyjen sakkojen määrän perustelemiseksi.

- 308 Joka tapauksessa unionin yleisen tuomioistuimen katsoo täyttä harkintavaltaansa käyttäen, että kantajalle riidanalaisessa päätöksessä todettujen rikkomisten vuoksi määrättyjen sakkojen määrä on asianmukainen, kun otetaan huomioon erityisesti näiden rikkomisten vakavuus.
- 309 Toiseksi on katsottava, ettei myöskään kuudennen kanneperusteen toinen osa voi menestyä.
- 310 On totta, että vuoden 2006 suuntaviivojen 35 kohdan mukaan ”poikkeustilanteissa komissio voi pyynnöstä ottaa huomioon yrityksen maksukyvyttömyyden erityisissä sosiaalisissa ja taloudellisissa olosuhteissa”.
- 311 Riippumatta kantajan tosiasiallisesta taloudellisesta tilanteesta on kuitenkin kiistatonta, ettei se ole esittänyt komissiolle tätä koskevaa pyyntöä.
- 312 Unionin yleinen tuomioistuin on jo todennut, että sakon alentaminen vuoden 2006 suuntaviivojen 35 kohdan nojalla edellyttää kolmen edellytyksen samanaikaista täyttymistä: pyynnön esittämistä hallinnollisen menettelyn aikana, erityisiä sosiaalisia ja taloudellisia olosuhteita ja yrityksen maksukyvyttömyyttä, minkä osalta yrityksen on esitettävä objektiiviset todisteet siitä, että sakon määrääminen vaarantaisi väistämättä sen elinkelpoisuuden ja muuttaisi sen omaisuuserät täysin arvottomiksi, mikä ei välttämättä merkitse samaa kuin likvidaatiomenettelyn aloittaminen, kun hyödynnettäviä omaisuuseriä on olemassa (yhdistetyt asiat T-204/08 ja T-212/08, Team Relocations ym. v. komissio, tuomio 16.6.2001, Kok., s. II-3569, 171 kohta ja asia T-199/08, Ziegler v. komissio, tuomio 16.6.2011, Kok., s. II-3507, 165 kohta).
- 313 Tämän vuoksi kantaja ei voi moittia komissiota siitä, ettei se alentanut sen sakkoa tällä perusteella.
- 314 Näin ollen on hylättävä kuudennen kanneperusteen toinen osa sekä kaikki kanneperusteet, joihin kantaja vetoaa riidanalaisen päätöksen muuttamiseksi sille määrättyjen sakkojen suuruuden osalta.
- 315 Kaiken edellä esitetyn perusteella kanne on hylättävä kokonaisuudessaan.

Oikeudenkäyntikulut

- 316 Unionin yleisen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, veloitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Koska kantaja on hävinnyt asian, se vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan, ja se veloitetaan korvaamaan komission oikeudenkäyntikulut viimeksi mainitun vaatimusten mukaisesti.

Näillä perusteilla

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (kolmas jaosto)

on ratkaissut asian seuraavasti:

- 1) Kanne hylätään.**
- 2) AC-Treuhand AG veloitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.**

Czúcz

Labucka

Gratsias

Julistettiin Luxemburgissa 6 päivänä helmikuuta 2014.

Allekirjoitukset